

**Εισαγωγική
ενότητα**

Η ιστορία μου, οι ιστορίες μου, η ιστορία μας, οι ιστορίες μας

Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα τα παιδιά εξερευνούν θέματα που σχετίζονται με την προσωπική τους ιστορία, την ιστορία της οικογένειάς τους, του τμήματός τους και του σχολείου τους. Καθώς οργανώνουμε την ενότητα, προσπαθούμε – στο βαθμό που αυτό είναι δυνατόν – να εντοπίσουμε συνδέσεις και με άλλα μαθήματα,²⁸ έτσι ώστε να δώσουμε την ευκαιρία στα παιδιά να μελετήσουν το ίδιο θέμα μέσα από την στοχοθεσία και τις πηγές διάφορων γνωστικών αντικειμένων. Για τη συγκεκριμένη ενότητα, οι ενδεικτικές διδακτικές προτάσεις που ακολουθούν σκοπό έχουν να καλλιεργήσουν τον ιστορικό γραμματισμό μέσα από συγκεκριμένη στοχοθεσία.

Είναι σημαντικό να έχουμε υπόψη πως, πέρα από την κατανόηση εννοιών και την απόκτηση δεξιοτήτων, η ενότητα αυτή στόχο έχει επίσης να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτύξουν συγκεκριμένες στάσεις, όπως για παράδειγμα: να επιδεικνύουν σεβασμό προς τα τεκμήρια· να εκτιμούν τους καλά τεκμηριωμένους ιστορικούς ισχυρισμούς και να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να τους επιτυγχάνουν· να αποδέχονται την ύπαρξη ποικίλων απόψεων και στάσεων· και να επιδεικνύουν σεβασμό προς το παρελθόν, τους ανθρώπους του και τα επιτεύγματά τους.

²⁸ Βλ. Κοινές θεματικές της παρούσας εισαγωγικής ενότητας με ενότητες των μαθημάτων: Γλώσσα και Πολιτισμός, Αγωγή Υγείας, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αειφόρος Ανάπτυξη, Εικαστικές Τέχνες, Θρησκευτικά, κ.ά.

Διδακτική πρόταση 1: Ποιος είμαι; Ποια είμαι;

Ερώτημα-κλειδί

- Ποιος είμαι; Ποια είμαι;

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- παρουσιάζουν μέχρι και 5 διαφορετικές ταυτότητές τους (γνώση περιεχομένου, δεξιότητες)·
- εντοπίζουν διάφορα είδη πηγών από τα οποία αντλούμε πληροφορίες για το παρελθόν μας (επιστημολογικές έννοιες, δεξιότητες)·
- εισηγούνται λόγους, για τους οποίους διαφορετικές πηγές μπορεί να μας δίνουν διαφορετικές πληροφορίες για το ίδιο γεγονός (επιστημολογικές έννοιες)·
- αναφέρουν τρόπους, με τους οποίους το παρελθόν του καθενός και της καθεμιάς μας επηρεάζει τις σημερινές μας ταυτότητες (γνώση περιεχομένου- επιστημολογικές έννοιες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint.
- Χάρτης της Κύπρου, της Ευρώπης ή/και παγκόσμιος (για την ιστορία των ονομάτων του/της εκπαιδευτικού).
- Λέξεις-φράσεις σε καρτέλες: παρελθόν, πηγές, ευρήματα, έρευνα, σύμφωνα με....
- Φύλλο χαρτιού ή χαρτονίου Α3 ή Α4 για να παρουσιάσει το κάθε παιδί τις ταυτότητές του.
- Πρόσφατη μικρή ατομική φωτογραφία του κάθε παιδιού (εάν και όπου τα παιδιά έχουν πρόσβαση).
- Φύλλο Εργασίας «Η ιστορία του ονόματός μου – Οι ιστορίες των ονομάτων μας· ή Πώς το παρελθόν συνδέεται με το παρόν» (σ. 5) για να συμπληρωθεί από τα παιδιά μετά από έρευνα.
- Φάκελος Επιτευγμάτων για τα δημιουργήματα των παιδιών.

Προετοιμασία

Συλλέγουμε πληροφορίες, φωτογραφικό ή άλλο υλικό και ετοιμάζουμε τη δική μας αφήγηση και παρουσίαση (βλ. Φύλλο Έρευνας: «Η ιστορία του ονόματός μου – Οι ιστορίες των ονομάτων μας: Πώς το παρελθόν συνδέεται με το παρόν», σ. 5).

Με βάση τα στοιχεία της προσωπικής και οικογενειακής ιστορίας του ονόματός μας, ετοιμάζουμε ένα μεγάλο χάρτη της Κύπρου και έναν της Ευρώπης ή/και παγκόσμιο για να δείξουμε τον τόπο γέννησής μας. Όπου είναι εφικτό, προτιμούμε να αξιοποιούμε τον διαδραστικό πίνακα που προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες διάδρασης, αποθήκευσης, ανάκλησης πληροφοριών, μεγέθυνσης, κ.ά. Αν δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα, χρησιμοποιούμε χάρτες και πινέζες για τον καθορισμό των τόπων γέννησης. Όπου είναι δυνατόν, τοποθετούμε τα θρανία σε διάταξη Π. Αναρτούμε σε ευδιάκριτο μέρος της τάξης το λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας (αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως,

μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με..., κ.ά.), ώστε να γίνει οπτικά μια πρώτη γνωριμία. Ορισμένα παιδιά πιθανόν να «δανειστούν» λέξεις και φράσεις, για να μιλήσουν για τις υποθέσεις τους ή/και να εκφράσουν τις σκέψεις τους.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

«Σήμερα, αλλά και στα επόμενα μαθήματα που ακολουθούν, θα μαζέψουμε, θα παρουσιάσουμε και θα συζητήσουμε πληροφορίες για τον εαυτό μας, και μέσα από διάφορες δραστηριότητες θα γνωριστούμε μεταξύ μας και θα γνωρίσουμε καλύτερα το ποιοι και ποιες είμαστε. Ας ξεκινήσουμε λοιπόν κάνοντας την αρχή με εμένα. Στο σημερινό μάθημα θα σας μιλήσω λίγο περισσότερο για την ιστορία μου, για να γνωρίσετε καλύτερα ποια είμαι:

Ονομάζομαι και σύμφωνα με την ταυτότητά μου (εδώ δείχνουμε στα παιδιά την πολιτική μας ταυτότητα) έχω γεννηθεί το, στ... .. Ο πατέρας μου ονομάζεται και η μητέρα μου Αυτή η ταυτότητα όμως δεν δίνει άλλες πληροφορίες για το παρελθόν μου, ούτε εξηγεί πώς πήρα το όνομα και το επίθετό μου. Για να αρχίσετε λοιπόν να γνωρίζετε την ιστορία μου, θα σας παρουσιάσω τα ευρήματα μιας μικρής έρευνας που έχω κάνει για το παρελθόν μου. Πρώτα όμως ας σκεφτούμε: Πώς έμαθα για το όνομα και το επίθετό μου;»

Το κάθε παιδί σκέφτεται τα ερωτήματα αυτά και τα συζητά με το παιδί που κάθεται δίπλα του. Πιθανές απαντήσεις: «ρώτησες τους γονείς σου/ τηλεφώνησες στη γιαγιά και τον παππού/ έψαξες σε βιβλία». Παρουσιάζουμε στα παιδιά την καρτέλα με τη λέξη «πηγές», σημειώνοντας ταυτόχρονα ότι οι «πηγές μου ήταν συγγενικά μου πρόσωπα, βιβλία, λεξικά κ.λπ.».

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τα ευρήματα της δικής μας έρευνας γύρω από το θέμα: «Η ιστορία του ονόματός μου – Οι ιστορίες των ονομάτων μας ή Πώς το παρελθόν συνδέεται με το παρόν». Εμπλουτίζουμε την παρουσίασή μας προβάλλοντας σταδιακά τα διάφορα νέα στοιχεία που επιλέγουμε και νιώθουμε άνετα να μοιραστούμε με τα παιδιά:

Η ιστορία του ονόματός μου – Οι ιστορίες των ονομάτων μας²⁹

Πώς το παρελθόν συνδέεται με το παρόν

Ονομάζομαι: Χαρά Μακρυγιάννη. Γεννήθηκα στην Αμμόχωστο.

Πήρα το όνομά μου από το μικρό όνομα του παππού μου (Χαράλαμπος).

Πήρα το επίθετό μου από το επίθετο του πατέρα μου.

Σύμφωνα με το λεξικό Μπαμπινιώτη (σ. 1934), «Χαρά» είναι γυναικείο όνομα – συνήθως συντομογραφία άλλων ονομάτων, όπως Χαράλαμπία ή Χαρίκλεια. Σύμφωνα με το ίδιο λεξικό, το ουσιαστικό «χαρά» δηλώνει συναίσθημα ή κατάσταση μεγάλης ευχαρίστησης και ικανοποίησης, που οφείλεται στο ότι κάποιος ή κάποια κατέχει ή ζει κάτι που τον/την ευχαριστεί πολύ.

Σύμφωνα με τον πατέρα μου (Ιούλιος 2011), το επίθετό μου σημαίνει «μακρύς = ψηλός» Γιάννης, και ήταν το παρατσούκλι που είχαν δώσει στον παππού του πατέρα μου (Μακρυγιάννης αρχικά), επειδή ήταν πολύ ψηλός.

²⁹ Ο πίνακας είναι ενδεικτικός· μπορεί να πάρει τη μορφή παρουσίασης σε διαδραστικό πίνακα ή PowerPoint και να εμπλουτιστεί με φωτογραφικό ή άλλο υλικό (π.χ. με ένα χάρτη με σημειωμένα τα ονόματα των τόπων γέννησης, φωτογραφίες από τα συγγενικά μας άτομα), ανάλογα με τις πληροφορίες που θέλουμε και είμαστε σε θέση να μοιραστούμε με τα παιδιά.

<p>Η μητέρα μου ονομάζεται: Ανθή. Σύμφωνα με όσα μου είπε η ίδια η μητέρα μου (11 Ιουλίου 2011), πήρε το όνομά της από τη γυναίκα του αδελφού της μητέρας της, δηλαδή τη θεία της, που λεγόταν Ευανθία (ευ = ωραίο· άρα ωραίο άνθος). Η θεία αυτή είχε βαφτίσει τη μητέρα μου και, επειδή δεν είχε δικά της παιδιά, της έδωσε και το όνομά της: μικρή Ευανθία, αν και όλοι/ες τη φώναζαν «Ανθούλα». Στην Α΄ Λυκείου, μια καθηγήτρια είπε στη μαμά μου: «Τώρα μεγάλωσες, δεν είσαι πια μικρούλα Ανθούλα· από τώρα και στο εξής θα σε φωνάζω Ανθή».</p>	<p>Ο πατέρας μου ονομάζεται: Αντρέας. Σύμφωνα με τα όσα μου είπε ο ίδιος (12 Ιουλίου 2011), πήρε το όνομά του από τον θείο Αντρέα, τον αδελφό της μητέρας του. Ο θείος αυτός σε νεαρή ηλικία είχε μεταναστεύσει στην Αγγλία και είχε καταταγεί για να πολεμήσει στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Την περίοδο που γεννήθηκε ο πατέρας μου, ο θείος Αντρέας είχε αιχμαλωτιστεί και αγνοούνταν η τύχη του. Προς τιμήν του τότε αγνοούμενου θείου δόθηκε στον πατέρα μου το όνομά του.</p>
<p>Η μητέρα της μητέρας μου ονομάζεται: Αρτεμισία. Σήμερα δεν είναι σε θέση να μιλήσει μαζί μας γιατί δε μπορεί να θυμηθεί. Σύμφωνα με τη μητέρα μου (11 Ιουλίου 2011): «μέχρι στιγμής δεν ξέρουμε από πού και γιατί πήρε αυτό το όνομα η γιαγιά μας». Σύμφωνα όμως με τη θεία μου (αδελφή της μητέρας μου) (2 Αυγούστου 2011), η γιαγιά μας πήρε το όνομά της από έναν θείο που λεγόταν Αρτέμης. Σύμφωνα με το λεξικό Μπαμπινιώτη (σ. 285), μια διάσημη «Αρτεμισία» ήταν μια βασίλισσα της Αλικαρνασσού (μιας αρχαίας Ελληνικής πόλης στη Μικρά Ασία, απέναντι από την Κω), η οποία είχε λάβει μέρος στη ναυμαχία της Σαλαμίνας στο πλευρό του Πέρση βασιλιά Ξέρξη.</p>	<p>Η μητέρα του πατέρα μου ονομαζόταν: Παναγιώτα. Είχε το όνομα της Παναγίας. Σύμφωνα με τον πατέρα μου (12 Ιουλίου 2011), αυτή η γιαγιά μου πήρε το όνομά της στη μνήμη του πατέρα της, ο οποίος ονομαζόταν Παναγής και είχε πεθάνει όταν αυτή ήταν ακόμα βρέφος.</p>
<p>Ο πατέρας της μητέρας μου ονομαζόταν: Χαμπής. Σύμφωνα με τα όσα μου είπε η θεία μου (αδελφή της μητέρας μου) (11 Ιουλίου 2011), ο πατέρας τους (δηλαδή ο δικός μου παππούς) πήρε το όνομά του από τον παππού του τον Χαρή.</p>	<p>Ο πατέρας του πατέρα μου ονομαζόταν: Αλέξανδρος. Σύμφωνα με τον πατέρα μου (12 Ιουλίου 2011), μέχρι στιγμής, δεν ξέρουμε από πού πήρε το όνομά του αυτός ο παππούς. Αλέξανδρος σημαίνει αυτός που κρατά μακριά τους άντρες.</p>

Πίνακας: Ιστορία του ονόματός μου - Οι ιστορίες των ονομάτων μας (ενδεικτική συμπλήρωση).³⁰

Δραστηριότητα 1: Ποια είναι η/ο δασκάλα/δάσκαλός μου;

Τα παιδιά μοιράζονται τις πρώτες αυθόρμητες παρατηρήσεις τους για την ιστορία του ονόματος της/του εκπαιδευτικού με το παιδί που κάθεται δίπλα τους, και μετά στην ολομέλεια της τάξης.

Εντοπίζουμε κάθε περιοχή που αναφέρεται και τοποθετούμε σημάδια στον χάρτη του διαδραστικού μας πίνακα (ή στον χάρτη που είναι αναρτημένος στον πίνακα της τάξης). Συζητούμε στην ολομέλεια τις παρατηρήσεις των παιδιών για τον τόπο γέννησης των διάφορων προσώπων.

Τα παιδιά εντοπίζουν στην παρουσίαση συνδέσεις του παρόντος με το παρελθόν: π.χ. στο παράδειγμα του Πίνακα βλέπουμε ότι το σημερινό όνομα της εκπαιδευτικού σχετίζεται με τον ένα της παππού· το όνομα του πατέρα της σχετίζεται με έναν θείο· το όνομα της μητέρας της σχετίζεται με μια θεία· ενώ αργότερα, στο πιο πρόσφατο παρελθόν το όνομα της εκπαιδευτικού αλλάζει με την παρέμβαση μιας καθηγήτριας. Παρόμοια σύνδεση εντοπίζεται και με τον τόπο γέννησης. Έτσι, μέσα από την παρουσίαση της συγκεκριμένης περίπτωσης μελέτης, τα παιδιά εισάγονται αβίαστα στη διαδικασία διερεύνησης του πώς το παρελθόν του καθενός και της καθεμιάς μας επηρεάζει το ποιοι/ες είμαστε σήμερα.

³⁰ Βλ. υπο-κεφάλαια της παρούσας έκδοσης «Γνώση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, του οικογενειακού περιβάλλοντος των παιδιών και των κοινωνιο-ψυχολογικών δυναμικών της τάξης» και «Προγραμματισμός, ενημέρωση, συντονισμός με συναδέλφους» καθώς και τις βασικές αρχές διεξαγωγής δραστηριοτήτων μέσα στα πλαίσια της ενότητας 3.1 του ΝΑΠ Αγωγής Υγείας, «Οικογενειακός Προγραμματισμός, Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία», κατά την οποία προσεγγίζονται κοινές θεματικές, από διαφορετική οπτική.

Τα παιδιά σκέφτονται τη φράση «σύμφωνα με ...» και τη συζητούν με το παιδί που κάθεται δίπλα τους: «Πότε, πώς και γιατί χρησιμοποιείται σε αυτή την παρουσίαση;». Μ' αυτό τον τρόπο, εισάγουμε την ανάγκη και τη σημασία της αναγνώρισης και της αναφοράς των πηγών μας (Ποιος το είπε/έγραψε; Πότε; Πού;).

Εστιάζουμε επίσης την προσοχή μας σε σημεία στα οποία υπάρχουν αντικρουόμενες πληροφορίες – π.χ. στο συγκεκριμένο παράδειγμα η μητέρα και η θεία της εκπαιδευτικού δίνουν διαφορετικές πληροφορίες για το πώς πήρε το όνομά της η μητέρα τους (η γιαγιά της εκπαιδευτικού). Γιατί άραγε συμβαίνει αυτό; Τα παιδιά μοιράζονται τις σκέψεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους (εργασία σε ζευγάρια), και μετά με την ολομέλεια της τάξης.

Τέλος, ο/η εκπαιδευτικός θέτει το ερώτημα: «Είχε μήπως η ιστορία μου κοινά σημεία με τη δική σας;». Τα παιδιά μοιράζονται πρώτα με το ζευγάρι τους και στη συνέχεια με την ολομέλεια της τάξης τα όσα πιθανόν να γνωρίζουν ήδη για το όνομά τους.

Δραστηριότητα 2: Ιστορία του ονόματός μου – Ιστορίες των ονομάτων μας

Τα παιδιά εφοδιάζονται με το Φύλλο Εργασίας «Η ιστορία του ονόματός μου – Οι ιστορίες των ονομάτων μας» (σ. 5, για συμπλήρωση από τα παιδιά μετά από έρευνα). Αφού τονίσουμε ότι για κάποια θέματα είναι πολύ πιθανόν να μη γνωρίζουμε κάτι, τα παιδιά μοιράζονται τις γνώσεις τους στην ολομέλεια της τάξης. Η εργασία αυτή ολοκληρώνεται με έρευνα στο σπίτι (βλ. σχετική δραστηριότητα στο τέλος του μαθήματος).

Όταν διαπιστώσουμε ότι έχουμε πια κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών και αυτά έχουν αρχίσει να συνειδητοποιούν ότι ενδεχομένως να μη γνωρίζουν τα πάντα για να μπορέσουν να απαντήσουν σε όλα τα ερωτήματα του πίνακα, ρωτούμε: «Πώς μπορούμε να μάθουμε περισσότερα;». Τα παιδιά αναμένεται να απαντήσουν με διάφορους τρόπους, π.χ. να ρωτήσω τη μητέρα, τον πατέρα, τον παππού, τη γιαγιά, τη θεία μου, τον θείο μου· να κοιτάξω το πιστοποιητικό γέννησής μου· να δω το παιδικό μου άλμπουμ· να ψάξω στο ημερολόγιο που κρατούσε για μένα η μητέρα μου στα πρώτα μου χρόνια, κ.ά. Στο σημείο αυτό πληροφορούμε τα παιδιά για την πρώτη μας «Αποστολή», την οποία το κάθε παιδί καλείται να φέρει εις πέρας ξεχωριστά με τη βοήθεια του οικογενειακού του περιγύρου: «Πώς μαθαίνω την ιστορία του ονόματός μου και τις ιστορίες των ονομάτων μας;». Ταυτόχρονα ενημερώνουμε τα παιδιά ότι τα ευρήματα της έρευνάς τους θα αποδειχτούν πολύτιμα στα επόμενα μαθήματα, κρατώντας έτσι αμείωτο το ενδιαφέρον τους για την έρευνα.

Διευκρινίζουμε στα παιδιά ότι η Αποστολή στο συγκεκριμένο Φύλλο Εργασίας (σ. 5) περιλαμβάνει ένα προαιρετικό μέρος, το οποίο μπορούν να συμπληρώσουν μόνο εάν το επιθυμούν και μόνο με όσα στοιχεία νιώθουν άνετα να μοιραστούν με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριά τους.³¹

Δραστηριότητα 3: Ποιος είμαι; Ποια είμαι; Οι ταυτότητές μου

«Μοιράστηκα πληροφορίες για την ημερομηνία και τον τόπο γέννησής μου, την ιστορία του ονόματός μου, τις ιστορίες των ονομάτων του πατέρα, της μητέρας, του παππού και της γιαγιάς μου. Σας έδειξα την ταυτότητά μου που παρουσιάζει κάποια στοιχεία για το ποια είμαι, ενώ παραλείπει άλλα. Είναι γεγονός πως η πολιτική μου ταυτότητα δεν δίνει πολλά άλλα στοιχεία για το ποια είμαι· όπως, για παράδειγμα, για το γεγονός ότι είμαι μητέρα, εκπαιδευτικός και σύζυγος, ή για το ότι αγαπώ τα δελφίνια. Για να γνωριστούμε λοιπόν ακόμη καλύτερα, έχω να σας παρουσιάσω κάποιες επιπλέον πληροφορίες για μένα:

³¹ Με την έναρξη της σχολικής χρονιάς, φροντίζουμε να ενημερωνόμαστε όσο το δυνατόν νωρίτερα για τις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες, τις ικανότητες και το οικογενειακό και κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο του κάθε παιδιού στην τάξη μας (βλ. Θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας έκδοσης για μια πιο εις βάθος συζήτηση του συγκεκριμένου ζητήματος). Σε περίπτωση που κριθεί αναγκαίο, αξιοποιούμε μόνο φανταστικά σενάρια.

Ποια είμαι;

- **Στην τάξη** μας είμαι η δασκάλα σας.
- **Στο σχολείο** μας είμαι η υπεύθυνη δασκάλα για το μάθημα της Ιστορίας και για την παιδονομία κάθε Δευτέρα.
- **Στην οικογένειά** μου είμαι η μητέρα ενός δίχρονου αγοριού, η σύζυγος ενός καθηγητή, η μεγάλη αδελφή, η κόρη ενός συνταξιούχου επιθεωρητή μέσης εκπαίδευσης και μιας συνταξιούχου διευθύντριας μέσης εκπαίδευσης.
- **Στην παρέα** μου είμαι αυτή που επιλέγει τα εστιατόρια και που έχει για αγαπημένη της ασχολία το διάβασμα.
- **Στην ομάδα** μου είμαι η πιο γρήγορη κολυμβήτρια.
- **Στη γειτονιά** μου είμαι η ένοικος ενός διαμερίσματος στον 3^ο όροφο.
- **Στον τόπο** που κατοικώ είμαι κάτοικος Λευκωσίας – συγκεκριμένα της περιοχής Στροβόλου.
- **Στον κόσμο** που ζω είμαι Ευρωπαία, υπέρμαχος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Αν ζωγράφιζα ένα λουλούδι, θα έβαζα σε κάθε του πέταλο καθεμιά από τις πιο πάνω ταυτότητές μου. Εσείς; Ας συζητήσουμε τι θα έβαζε ο καθένας και η καθεμιά από εσάς.»

Προβάλλουμε ή σημειώνουμε στον πίνακα κάποιες ενδεικτικές ερωτήσεις και ενθαρρύνουμε τα παιδιά να σκεφτούν και να συζητήσουν τις απαντήσεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους:

Ποιος/ποια είμαι, π.χ.:

- στην τάξη;
- στην οικογένειά μου;
- στο σχολείο μου;
- στην παρέα μου;
- στην ομάδα μου;
- στη γειτονιά μου;
- στον τόπο που κατοικώ;
- στον κόσμο που ζω;

Περνούμε από κάθε δυάδα και ενθαρρύνουμε τα παιδιά να επιλέξουν και να αναφερθούν στα στοιχεία που θεωρούν ως τα σημαντικότερα της *ταυτότητάς* τους, σε σχέση με τους κοινωνικούς τους ρόλους σε διάφορα συγκείμενα.

Ως εκπαιδευτικοί, έχουμε υπόψη μας κάποια σημεία για τον εαυτό μας, ώστε να βοηθήσουμε τα παιδιά στις συζητήσεις τους γύρω από τις *ταυτότητές* τους, π.χ.:

- **Στην τάξη είμαι** π.χ. μαθητής/τρια ..., αγόρι/κορίτσι ... , μέλος του Συμβουλίου, καλός/ή στο ..., αγαπημένη ασχολία.
- **Στην οικογένεια είμαι** π.χ. γιος/κόρη, εγγονός/ή, ξάδελφος/η, ... καλός/ή στο..., αγαπημένη ασχολία.
- **Στο σχολείο μου είμαι** π.χ. μαθητής/τρια τρίτης τάξης, μεγάλος/η, μικρός/η..., καλός/ή στο..., αγαπημένη ασχολία.
- **Στην παρέα μου είμαι** π.χ. αρχηγός, αυτός/ή που βρίσκει λύσεις, μουσικός, καλός/ή στο ... αγαπημένη ασχολία.
- **Στην ομάδα μου είμαι** π.χ. αυτός/ή που παίζει κιθάρα, ο/η γρήγορος/η, εθελοντής/τρια ... καλός/ή στο... αγαπημένη ασχολία.
- **Στη γειτονιά μου είμαι** π.χ. αθλητής/τρια, ποδοσφαιριστής/τρια, κολυμβητής/τρια ..., καλός/ή στο..., αγαπημένη ασχολία...
- **Στον τόπο που κατοικώ είμαι** π.χ. κάτοικος χωριού/πόλης..., κάτοικος νησιού, Κύπριος/α, Άγγλος της Κύπρου, Ελληνοκύπριος/α, Τουρκοκύπριος/α, Αρμένιος/α, Μαρωνίτης/ισσα, Λατίνος/α, Ελλαδίτης/ισσα, Έλληνας/ίδα, Άγγλοκύπριος/α,

Αγγλος/ίδα, Ιρακινός/ή, Ρώσος/ίδα της Κύπρου, Χριστιανός/ή Ορθόδοξος/η, Καθολικός/ή, Μουσουλμάνος/α, Προτεστάντης... αγαπημένη ασχολία...

- **Στον κόσμο που ζω** π.χ. Ευρωπαίος/α, πολυταξιδεμένος/α...

Δραστηριότητα 4: Ποιος είμαι; Ποια είμαι; Πολλές ταυτότητες – Το λουλούδι μου

Το κάθε παιδί παίρνει από ένα φύλλο χαρτιού ή χαρτονίου σε μέγεθος A3 ή A4 και επιλέγει **ποιες** ταυτότητες θέλει να παρουσιάσει, και **πώς** θέλει να τις παρουσιάσει · π.χ. μπορεί να φτιάξει ένα μεγάλο λουλούδι/δέντρο/διάγραμμα κ.λπ. με 5-6 πέταλα/φύλλα/χώρους.³² Σε κάθε πέταλο/φύλλο/χώρο, το κάθε παιδί απαντά στην ερώτηση «Ποιος είμαι; Ποια είμαι;» επιλέγοντας τις ταυτότητες που το εκφράζουν με τη βοήθεια της συζήτησης που προηγήθηκε. Τέλος, αν το επιθυμεί, κολλά στο έργο του τη φωτογραφία του.

Για σκοπούς εξοικονόμησης χώρου, στην ενότητα αυτή θεωρούμε ότι το κάθε παιδί έχει επιλέξει να παρουσιάσει το «ποιος/ποια είναι» μέσα από ένα λουλούδι. Μέσα από τη συζήτηση αναδεικνύεται ότι όπως κανένα λουλούδι δεν είναι ίδιο με κάποιο άλλο, και κανένα πέταλο του ίδιου λουλουδιού δεν είναι το ίδιο με κάποιο άλλο· έτσι και το κάθε πέταλο του λουλουδιού του καθενός και της καθεμιάς από μάς θα είναι ξεχωριστό και διαφορετικό.

Δραστηριότητα 5: Ποιος είμαι; Ποια είμαι; Παρουσιάζω το λουλούδι μου

Σε συγκεκριμένο μέρος της τάξης που έχουμε καθορίσει από κοινού ως τον χώρο συνάντησης των παιδιών που ολοκληρώνουν αυτή τη δραστηριότητα, το κάθε παιδί παρουσιάζει το λουλούδι που δημιούργησε στα υπόλοιπα παιδιά, εξηγώντας ποιος/α θεωρεί πως είναι. Τα παιδιά σκέφτονται πως μπορούν να παρουσιάσουν τα ευρήματά τους με όσο το δυνατό πιο ζωντανό τρόπο, ώστε να κρατήσουν αμείωτο το ενδιαφέρον των συμμαθητών και συμμαθητριών τους, από την αρχή μέχρι το τέλος. Τα παιδιά αναγνωρίζουν την ανάγκη για: «καθαρή και δυνατή φωνή»· «ύφος και παραστατικότητα»· «εκφράσεις και κινήσεις που να δίνουν έμφαση σε αυτά που λένε» κ.λπ.

Αποστολή 1 – Δημιουργική Σκέψη και Έρευνα για το σπίτι

Το Φύλλο Εργασίας «Η ιστορία του ονόματός μου – Οι ιστορίες των ονομάτων μας» (σ. 5) προορίζεται για συμπλήρωση από τα παιδιά μετά από έρευνα, εάν τα ίδια τα παιδιά το επιθυμούν. Τα ευρήματα της έρευνας αυτής θα αξιοποιηθούν στα επόμενα μαθήματα.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά των κύριων σημείων

Με τη βοήθεια της ατομικής του καρτέλας, το κάθε παιδί:

1. αναφέρει μέχρι και τρεις διαφορετικές ταυτότητές του·
2. αναφέρει μέχρι και δύο ταυτότητες που είναι κοινές με άλλους/ες συμμαθητές/τριές ·
3. εξηγεί με τη χρήση παραδείγματος το πώς το παρελθόν μας επηρεάζει τη σημερινή μας ταυτότητα (συγκεκριμένα το όνομά του)·
4. εξηγεί τους λόγους για τους οποίους μπορεί να συναντούμε πηγές που παρέχουν διαφορετικές πληροφορίες·

³² Μετά την ολοκλήρωση των λουλουδιών/δέντρων/διαγραμμάτων της τάξης μας, συζητούμε κάνοντας συγκεκριμένες αναφορές στα έργα των παιδιών, στα ονόματά τους, στο τι έγραψαν πάνω στα πέταλα/φύλλα/χώρους κ.λπ. Συζητούμε π.χ. το γεγονός ότι ενώ υπάρχουν αρκετά κορίτσια με το όνομα Μαρία, αυτά δεν μοιάζουν μεταξύ τους· ή το ότι ακόμα και παιδιά που τυγχάνει να είναι μονοζυγωτικά δίδυμα – και επομένως να μοιάζουν σαν δυο σταγόνες νερό – πέρα από τις ομοιότητές τους, έχουν και ένα σωρό διαφορές. Τέλος, επισημαίνεται ότι η πιο πάνω δραστηριότητα μπορεί να γίνει και με τη χρήση του προγράμματος *Kidspiration* που είναι εγκατεστημένο στους Η.Υ. στα σχολεία. Με τη χρήση του *Kidspiration* τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν ηλεκτρονικά το δικό τους λουλούδι/διάγραμμα/χώρο. Μπορούν να προσθέσουν ή να αφαιρέσουν στοιχεία, να σχολιάσουν και ταυτόχρονα να ασχοληθούν οι ίδιοι με τη χρήση της τεχνολογίας.

Αναστοχασμός παιδιού³³

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Στο επόμενο μάθημα

Αξιοποιούμε τα αποτελέσματα της αξιολόγησης για τη συζήτηση ορισμένων σημείων και την παροχή βοήθειας εκεί που χρειάζεται. Συνδέουμε το μάθημα με την Αποστολή 1 και τα κύρια σημεία της πρώτης διδακτικής πρότασης. Τα λουλούδια των παιδιών μπορούν να αξιοποιηθούν ως πηγές από τα ίδια τα παιδιά. Ως εκπαιδευτικοί καλό είναι να εντοπίζουμε τόσο τα διάφορα μοτίβα που επαναλαμβάνονται, όσο και κάποιες περιπτώσεις που είναι μεμονωμένες, ώστε να είμαστε σε θέση να τα αναφέρουμε ως παραδείγματα στο επόμενο μάθημα.

³³ Ο τρόπος με τον οποίο θα γίνεται ο αναστοχασμός των παιδιών μπορεί να συναποφασιστεί στην ολομέλεια της τάξης και δύναται να διαφέρει από μάθημα σε μάθημα. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορεί να επιλέξουν να προχωρήσουν στον αναστοχασμό: είτε γραπτά στην ατομική τους καρτέλα· είτε ανώνυμα ή επώνυμα σε ένα κομμάτι χαρτί που θα καταθέτουν σε ένα ειδικό κουτί που θα ανοίγει ο/η δάσκαλος/α μετά το τέλος του μαθήματος· είτε ακόμα και προφορικά.

Διδακτική πρόταση 2: Πώς μαθαίνω για το όνομά μου;

Ερώτημα-κλειδί

- Πώς μαθαίνω για το όνομά μου; Πώς μαθαίνουμε για τα ονόματά μας;

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Οι εμπειρίες των παιδιών από το προηγούμενο μάθημα γύρω από την ποικιλία των πηγών και την επίδραση του παρελθόντος στις σημερινές τους ταυτότητες παρέχουν τη βάση για να διερευνήσουν, σ' αυτό το μάθημα, την ιστορία των ονομάτων στην οικογένειά τους και τη χρήση πηγών στην εξερεύνηση του παρελθόντος· ενώ ταυτόχρονα παρέχουν ερεθίσματα για προεκτάσεις και σε επόμενα μαθήματα.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- αναφέρουν βασικά στοιχεία που σχετίζονται με την ιστορία των ονομάτων στην οικογένειά τους (γνώση περιεχομένου)·
- αναφέρουν διάφορα είδη πηγών, από τα οποία αντλούμε πληροφορίες για το παρελθόν μας, κάνοντας τη διάκριση ανάμεσα σε *προφορικές* και *γραπτές* πηγές (επιστημολογικές έννοιες)·
- εντοπίζουν τεκμήρια για τη διερεύνηση διάφορων διαστάσεων της ζωής τους στο παρελθόν (δεξιότητες)·
- επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint.
- Τα λουλούδια/δέντρα/διαγράμματα των παιδιών («ο κήπος/το δάσος/η έκθεση του τμήματός μας») αναρτημένα μαζί σε ευδιάκριτο μέρος.
- Νέες λέξεις-φράσεις σε καρτέλες: παρελθόν, πηγές, προφορικές - γραπτές πηγές, ευρήματα.
- Χάρτης της Κύπρου και της Ευρώπης ή και παγκόσμιος (ανάλογα με τον τόπο γέννησης παιδιών).
- Τέσσερις σταθμοί για ομάδες, διαφορετικού χρώματος
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προετοιμασία

Με βάση την ενημέρωση που λάβαμε ήδη από τους γονείς/κηδεμόνες των παιδιών σχετικά με τις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες και τις ικανότητές τους, οργανώνουμε και εφαρμόζουμε τις προτεινόμενες δραστηριότητες με προσοχή και σεβασμό προς τα παιδιά και τις ευαισθησίες

τους. Με άλλα λόγια φροντίζουμε να μην ανάγουμε τη δραστηριότητα σε αυτοσκοπό, αλλά να την χρησιμοποιήσουμε ως αφορμή για διάλογο και διατύπωση τεκμηριωμένων θέσεων.³⁴

Με βάση τα στοιχεία και τους αριθμούς που έχουμε στη διάθεσή μας (π.χ. για τον τόπο γέννησης του κάθε παιδιού), ετοιμάζουμε έναν μεγάλο χάρτη της Κύπρου και έναν της Ευρώπης ή/και παγκόσμιο. Όπου είναι εφικτό, προτιμούμε να αξιοποιούμε τον διαδραστικό πίνακα, ενώ σε αντίθετη περίπτωση χρησιμοποιούμε χάρτες και πινέζες για να προσδιορίσουμε τους τόπους γέννησης των παιδιών.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Επαναφέρουμε τα κυριότερα σημεία του προηγούμενου μαθήματος:

- Ο καθένας και η καθεμιά από μας είναι ξεχωριστός/ή (κάνουμε αναφορά στον κήπο με τα λουλούδια κ.λπ. που έχουμε ήδη αναρτήσει σε ευδιάκριτο μέρος).
- Ο καθένας και η καθεμιά από μας έχει στοιχεία που τον/την κάνουν ιδιαίτερο/η και μοναδικό/ή, και τα οποία σχετίζονται με τις διάφορες *ταυτότητες* του/της (αναφέρουμε παραδείγματα ταυτοτήτων από τα λουλούδια των παιδιών).
- Όλοι οι άνθρωποι έχουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους (αναφέρουμε παραδείγματα αξιοποιώντας τα λουλούδια των παιδιών).
- Το παρελθόν μας επηρεάζει τις σημερινές μας ταυτότητες (αναφέρουμε παραδείγματα, αξιοποιώντας την ιστορία του δικού μας ονόματος ή/και τα λουλούδια των παιδιών).

Δραστηριότητα 1: Πώς μαθαίνω για το όνομά μου;

Τα παιδιά μοιράζονται τις εμπειρίες που είχαν από την πρώτη τους ερευνητική Αποστολή, σχετικά με το πώς συνέλεξαν τις πληροφορίες τους (διαδικασία συλλογής πληροφοριών): «*Στο προηγούμενό μας μάθημα συζητήσαμε το πώς μπορούμε να μάθουμε περισσότερα για τις ιστορίες των ονομάτων μας;. Πρώτα-πρώτα ας δούμε ποιες ήταν οι πηγές σας*» Σ' αυτό το σημείο, τοποθετούμε την καρτέλα με τη λέξη «πηγές» σε ευδιάκριτο μέρος.

Σημειώνουμε τις απαντήσεις-σχόλια των παιδιών σε δύο μεγάλες στήλες: «*Προφορικές πηγές*» (π.χ. μητέρα, πατέρας, παππούς, γιαγιά) και «*Γραπτές πηγές*» (π.χ. πιστοποιητικό, άλμπουμ, λεξικό). Μέσα από αυτή τη συζήτηση τα ίδια τα παιδιά προβληματίζονται γύρω από τα εξής σημαντικά μεθοδολογικά ερωτήματα:

- Όσον αφορά τα πρόσωπα με τα οποία μίλησαν, ανέφεραν όλα τα ίδια πράγματα;
- Πήραν όλες τις πληροφορίες π.χ. μόνο από τη μαμά ή χρειάστηκε να μιλήσουν και με τη γιαγιά ή/και άλλο οικείο τους πρόσωπο;
- Χρειάστηκε σε κάποιο σημείο να καταφύγουν και σε λεξικό ή άλλο γραπτό κείμενο; Πότε έγινε αυτό και γιατί;

Τα παιδιά παρατηρούν το περιεχόμενο των δύο στηλών και, έχοντας υπόψη τα όσα διευκρινιστικά ακούστηκαν από τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους, συζητούν τις παρατηρήσεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους. Ακολουθεί συζήτηση των απόψεων στην ολομέλεια της τάξης. Είναι πολύ πιθανόν τα παιδιά να παρατηρήσουν ότι, για να βρουν τι σημαίνει το όνομά τους, στις πλείστες των περιπτώσεων άντλησαν πληροφορίες από προφορικές πηγές, ή από το λεξικό κ.λπ..

Δραστηριότητα 2: Τι μαθαίνω για το όνομά μου;

Αφού ολοκληρώσουμε τη συζήτηση γύρω από τις πηγές, καλούμε τα παιδιά να εστιάσουν την προσοχή τους στο περιεχόμενο της έρευνάς τους: «*Τώρα ας δούμε τα ευρήματα της έρευνάς μας*» (εδώ τοποθετούμε/προβάλλουμε σε κεντρικό και ευδιάκριτο σημείο την λέξη

³⁴ Για περισσότερα σχετικά με το θέμα της εκ των προτέρων ενημέρωσης βλ. Θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας έκδοσης.

ευρήματα). Σε αυτό το στάδιο το κάθε παιδί επιλέγει και μοιράζεται προφορικά αυτό που θεωρεί ως το πιο σημαντικό εύρημα της Αποστολής 1. Όπως και στο προηγούμενο μάθημα, δίνουμε ιδιαίτερη σημασία στη διαδικασία της προετοιμασίας της παρουσίασης.

Τα παιδιά συζητούν τα ευρήματά τους, ενώ παράλληλα σημειώνουμε τους τόπους καταγωγής των παιδιών και τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα ή/και τις διαφορές που παρατηρούνται στον τρόπο με τον οποίο δίνονταν τα ονόματα στους γονείς και τους παππούδες τους, σε σχέση με τον τρόπο που δίνονται σήμερα (αυτές οι πληροφορίες θα μας χρειαστούν στη συνέχεια όταν θα εξετάσουμε με τα παιδιά την ιστορία του τμήματός μας).

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Τα παιδιά σημειώνουν στην ατομική τους καρτέλα:

- δύο από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία που ανακάλυψαν σχετικά με την ιστορία των ονομάτων στην οικογένειά τους·
- δύο είδη γραπτών και δύο είδη προφορικών πηγών·
- πώς μια συγκεκριμένη πηγή (την οποία επιλέγουν) τα βοήθησε να μάθουν κάτι για την ιστορία των ονομάτων της οικογένειάς τους.

Βεβαιωνόμαστε ότι τα παιδιά μπορούν να κάνουν τα πιο πάνω με αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα στα όσα προηγήθηκαν.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Στο επόμενο μάθημα

Αξιοποιούμε των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης για την επαναδιδασκαλία ορισμένων στοιχείων και την παροχή βοήθειας, εκεί όπου χρειάζεται.

Διδακτική πρόταση 3: Ποια/ποιος ήμουν; Ποια/ποιος θα είμαι;

Ερωτήματα-κλειδιά:

- Ποια/ποιος ήμουν;
- Ποια/ποιος θα είμαι;

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Με βάση την ιδέα ότι το παρελθόν επηρεάζει το παρόν μας, τα παιδιά εντοπίζουν σημεία αλλαγής και συνέχειας στη ζωή τους και συνειδητοποιούν τη σχέση που έχει το μέλλον με το παρόν και το παρελθόν.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- εντοπίζουν στοιχεία αλλαγής και συνέχειας στον εαυτό τους σε σχέση με το παρελθόν τους (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες)·
- εξηγούν πώς το παρελθόν τους επηρεάζει το παρόν τους και πώς και τα δύο πιθανόν να επηρεάσουν το μέλλον τους (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες)·
- επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint.
- Δύο φύλλα χαρτόνι Α3 ή Α4 για το κάθε παιδί για να σχεδιάσει το έργο του.
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προτεινόμενη προετοιμασία

Συγκεντρώνουμε τα λουλούδια που σχεδίασαν τα παιδιά στο Μάθημα 1 ώστε, μόλις τα παιδιά ολοκληρώσουν τα λουλούδια του παρελθόντος (ποιος/α ήμουν πριν από 4 χρόνια), να τα συγκρίνουν με τα λουλούδια του παρόντος.

Δραστηριότητα 1: Ποια/ποιος ήμουν; Το λουλούδι πριν από 4 χρόνια

Θέτουμε το ερώτημα: «Ποιος/ποια ήμουν πριν από 4 χρόνια; Αν φτιάχνατε το λουλούδι σας πριν από 4 χρόνια θα ήταν το ίδιο με αυτό που έχετε φτιάξει για το σήμερα;». Υπενθυμίζουμε τη δραστηριότητα που προηγήθηκε και τα αποτελέσματά της, δείχνοντας στα παιδιά μερικά

από τα έργα που είχαν φτιάξει στην πρώτη μας συνάντηση.³⁵ «Τι θα άλλαζε και τι θα έμενε το ίδιο;»³⁶

Στη συνέχεια, το κάθε παιδί ζωγραφίζει σε χαρτόνι Α3 ή Α4 ένα ακόμα λουλούδι με πέταλα και αναγράφει σ' αυτό το όνομά του και τη σχετική χρονολογία (π.χ. 2009, 4 χρόνια πριν το 2013). Ακολουθώντας, τα παιδιά αναγράφουν σε κάθε πέταλο και μια απάντηση στο ερώτημα: «Ποιος/ποια ήμουν πριν από 4 χρόνια;». Παράλληλα, θέτουμε επιπλέον ερωτήματα, βοηθώντας έτσι τα παιδιά να σκεφτούν, π.χ.: «Ποια/ποιος ήμουν στην τάξη μου;/ στην οικογένειά μου;/ στο σχολείο μου;/ στην παρέα μου;/ στην ομάδα μου;/ στη γειτονιά μου;/ στον τόπο που κατοικώ;/ στον κόσμο που ζω;»

Αφού τα παιδιά ολοκληρώσουν τα έργα τους, θέτουμε στην τάξη το εξής βασικό ερώτημα: «Τι έχει αλλάξει και τι έχει μείνει το ίδιο;». Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να συγκρίνουν το πρώτο τους λουλούδι με το δεύτερο και να εντοπίσουν στοιχεία αλλαγής και συνέχειας. Με αυτό τον τρόπο εισάγουμε στην τάξη τις επιστημολογικές έννοιες της *αλλαγής* και της *συνέχειας*. Τα παιδιά πρώτα συζητούν τα στοιχεία αλλαγής και συνέχειας που σημείωσαν για τον εαυτό τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους· και στη συνέχεια μοιράζονται τις παρατηρήσεις τους και με τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης.

Δραστηριότητα 2: Ποιος/ποια θα είμαι μετά από 12 χρόνια

«Ποιος/ποια θα είμαι μετά από 12 χρόνια; Αν έφτιαχνα το λουλούδι μου μετά από 12 χρόνια, αυτό θα ήταν το ίδιο με αυτό που έχω φτιάξει για το σήμερα;» Παρουσιάζουμε και πάλι στα παιδιά μερικά από τα λουλούδια από τη Διδακτική Πρόταση 1. «Τι θα άλλαζε και τι θα έμενε το ίδιο;».

Τα παιδιά φτιάχνουν το λουλούδι του μέλλοντος, ακολουθώντας τα ίδια βήματα (βάζοντας την αντίστοιχη χρονολογία μετά από 12 χρόνια). Τα παιδιά απαντούν στα ερωτήματα «Ποια/ποιος θα είμαι στην τάξη μου;/ στην οικογένειά μου;/ στο σχολείο μου;/ στην παρέα μου;/ στην ομάδα μου;/ στη γειτονιά μου;/ στον τόπο που κατοικώ;/ στον κόσμο που ζω;»

Καθώς τα παιδιά εργάζονται έχοντας στο μυαλό τους το ερώτημα «Τι θα έχει αλλάξει και τι θα έχει μείνει το ίδιο» (αλλαγή και συνέχεια), τα βοηθούμε ταυτόχρονα να συνειδητοποιήσουν ότι, ενώ για το παρελθόν τους είναι σε θέση να δώσουν συγκεκριμένες απαντήσεις, για το μέλλον τους το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να διατυπώνουν *υποθέσεις*. Τα παιδιά αιτιολογούν τις επιλογές τους σχετικά με το μέλλον: π.χ. «Σε 12 χρόνια πιθανόν να σπουδάσω ιατρική, γιατί από μικρό παιδί ήθελα να γίνω γιατρός, διαβάζω πολλά βιβλία για γιατρούς και θεραπείες και θα προσπαθήσω πολύ να τα καταφέρω». Μ' αυτό τον τρόπο εισάγουμε την ιδέα ότι και το μέλλον μας επηρεάζεται από το παρόν μας και το παρελθόν μας.

Μετά από έρευνα, τα παιδιά συμπληρώνουν το Φύλλο Εργασίας «Η ιστορία του ονόματός μου – Οι ιστορίες των ονομάτων μας: Πώς το παρελθόν συνδέεται με το παρόν;». Τα ευρήματα της έρευνας αυτής θα αποδειχτούν πολύτιμα στα επόμενα μαθήματα. Επαινούμε το ενδιαφέρον των παιδιών και την ετοιμότητά τους να φέρουν σε πέρας την αποστολή τους και τα ενθαρρύνουμε όσο περισσότερο μπορούμε.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Στην ατομική του καρτέλα το κάθε παιδί σημειώνει:

³⁵ Βλ. Διδακτική Πρόταση 1.

³⁶ Για το πώς προσεγγίζονται το θέμα των σωματικών, συναισθηματικών, νοητικών και άλλων αλλαγών κατά την πορεία της ενηλικίωσης, βλ. επίσης Ενότητα 3.1 του ΝΑΠ Αγωγής Υγείας και Οδηγό για Εκπαιδευτικούς «Φτου και βγαίνω».

1. Κάτι που άλλαξε και κάτι που έμεινε το ίδιο στην ταυτότητά του με το πέρασμα του χρόνου (και είναι έτοιμο να το αιτιολογήσουν , π.χ. πριν από 4 χρόνια ήμουν μαθητής/τρια του νηπιαγωγείου, ενώ τώρα είμαι μαθητής/τρια του δημοτικού, γιατί τώρα είμαι μεγαλύτερος/η).
2. Κάτι που θα αλλάξει και κάτι που θα μείνει το ίδιο στο μέλλον (και είναι έτοιμο να το αιτιολογήσει, π.χ. σε 12 χρόνια θα γίνω κτηνίατρος γιατί από μικρός/ή αγαπούσα τα ζώα και τα φρόντιζα.).

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Στο επόμενο μάθημα

Αξιοποιούμε τα αποτελέσματα της αξιολόγησης για τη συζήτηση ορισμένων σημείων και την παροχή βοήθειας εκεί όπου χρειάζεται.

Διδακτική πρόταση 4: Ανακρίνοντας τις πηγές

Ερώτημα-κλειδί

- Σε ποιον/α ανήκει άραγε η τσάντα;

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Μετά από τη γνωριμία τους με τις προφορικές και τις γραπτές πηγές, τα παιδιά αρχίζουν να εργάζονται με πηγές-αντικείμενα. Παράλληλα, επαναφέρουμε την ιδέα ότι για το ίδιο θέμα μπορούμε να συναντήσουμε αντικρουόμενες πληροφορίες.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και μαθήτριες να:

- εντοπίζουν τεκμήρια για να διερευνούν τις διάφορες διαστάσεις της ζωής των ανθρώπων (δεξιότητες)·
- διακρίνουν ανάμεσα σε πηγές και τεκμήρια (επιστημολογικές έννοιες)·
- εισηγούνται λόγους για τους οποίους από την ίδια πηγή μπορεί να έχουμε διαφορετικά τεκμήρια (ανάλογα με την ερώτηση και ανάλογα με αυτόν που κάνει την ερώτηση) (επιστημολογικές έννοιες)·
- επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint.
- Αναρτημένα στον πίνακα τα λουλούδια των παιδιών («ο κήπος της τάξης»).
- Αθλητική τσάντα με αντικείμενα με διάφορα αντικείμενα όπως για παράδειγμα: κλειδιά, ρολόι, σφυρίχτρα, χρονόμετρο, αθλητικά παπούτσια, αθλητική φανέλα, φόρμες γυμναστικής κ.λπ..
- Φύλλο Εργασίας «Ανακρίνοντας τις πηγές» (σ. 6).
- Διαφανείς τσάντες (ή σακούλια) για την Αποστολή 2.
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

«Σήμερα, θα χρειαστούμε τη βοήθεια όλων για να λύσουμε ένα πρόβλημα: Πρέπει να ανακαλύψουμε σε ποιον/ποια ανήκει η τσάντα που βρήκαμε ξεχασμένη στην αυλή του σχολείου μας. Τι θα λέγατε να εργαστούμε ως ιστορικοί;».

Δραστηριότητα 1: Σε ποιον/α να ανήκει άραγε η τσάντα;

Τα παιδιά παρατηρούν την κλειστή αθλητική τσάντα και τα αντικείμενα που αρχίζουμε να βγάζουμε ένα-ένα από μέσα.

Εναλλακτικά:

Παρουσιάζουμε ένα-ένα τα αντικείμενα, σταματώντας στο κάθε αντικείμενο ξεχωριστά και συζητούμε τις υποθέσεις που διατυπώνουν τα παιδιά. Μπορούμε να ζητήσουμε από τα παιδιά να συζητήσουν πρώτα σε ζευγάρια, και στη συνέχεια να ανακοινώσουν στην

ολομέλεια της τάξης τις υποθέσεις τους, υπογραμμίζοντας κάθε φορά τις αναθεωρήσεις που έκαναν με βάση τα νέα στοιχεία (το κάθε νέο αντικείμενο που βγαίνει από τη τσάντα).

«Σε ποιον/ποια να ανήκει άραγε αυτή η τσάντα; Ας εξετάσουμε τις πηγές μας (δηλ. τα αντικείμενα της τσάντας), πρώτα μία-μία και μετά όλες μαζί, όπως ακριβώς κάνουν και οι ιστορικοί. Υπάρχουν άραγε *τεκμήρια* (δηλαδή πληροφορίες) που μας βοηθούν να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό;»

Δίνουμε έμφαση στη διάκριση μεταξύ «πηγών» και «τεκμηρίων» τονίζοντας ότι:

- πηγή στην περίπτωση μας είναι ένα αντικείμενο· ενώ
- τεκμήριο είναι μια πληροφορία που παίρνουμε από την πηγή (δηλ. από το αντικείμενο), η οποία μας βοηθά να απαντήσουμε στα ερωτήματά μας.

Επομένως, από μια πηγή μπορούμε να αντλήσουμε διάφορα *τεκμήρια* (πληροφορίες), ανάλογα με τα ερωτήματα που της θέτουμε:

- Άραγε είναι άντρας ή γυναίκα;
- Είναι κορίτσι ή αγόρι;
- Με τι να ασχολείται άραγε;
- Τι ενδείξεις υπάρχουν για τα πιθανά ενδιαφέροντά του/της;

Τα παιδιά πρώτα συζητούν τις υποθέσεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους και στη συνέχεια τις μοιράζονται με την υπόλοιπη τάξη. Συνεχώς ενθαρρύνουμε τα παιδιά να αιτιολογούν τις υποθέσεις τους με επιχειρήματα, υπενθυμίζοντάς τους τη σημασία της χρήσης λέξεων όπως: *δεν υπάρχουν ενδείξεις, ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι...* Επιπλέον, προσπαθούμε να καθοδηγήσουμε τα παιδιά ώστε να κάνουν τη διάκριση μεταξύ *πηγής* και *τεκμηρίου* όταν παρουσιάζουν τις υποθέσεις τους (π.χ. «το αντικείμενο X αποτελεί τεκμήριο ότι ο ιδιοκτήτης της τσάντας είναι αγόρι, γιατί.... Το ίδιο αντικείμενο αποτελεί επίσης τεκμήριο ότι ο ιδιοκτήτης της τσάντας ασχολείται με τον αθλητισμό, γιατί...»).

Ο/η εκπαιδευτικός συντονίζει τη συζήτηση και, όπου κρίνει σκόπιμο, θέτει υποβοηθητικές/διευκρινιστικές ερωτήσεις, όπως:

- Τι σας κάνει να το πιστεύετε αυτό;
- Ποια είναι τα τεκμήρια – δηλαδή οι πληροφορίες που παίρνετε από τα αντικείμενα – που στηρίζουν αυτό που λέτε;
- Θα μπορούσε η τσάντα να ανήκει σε έναν αθλητή ή σε μια προπονήτρια;

Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να συνεχίσουν να σκέφτονται ως ιστορικοί που ψάχνουν για τεκμήρια, δηλαδή για πληροφορίες που να απαντούν στα ερωτήματά τους.

Δραστηριότητα 2: Σε ποιον/α ανήκει άραγε η τσάντα;

Αφού ακουστούν όλες οι διαφορετικές υποθέσεις, τα παιδιά εργάζονται και πάλι σε δυάδες στο Φύλλο Εργασίας «Ανακρίνοντας τις πηγές» (σ. 6). Λαμβάνοντας υπόψη τις διάφορες απόψεις που ακούστηκαν στην τάξη, το κάθε ζευγάρι παρουσιάζει τα δικά του συμπεράσματα με τη βοήθεια των αντικειμένων-πηγών (και της διαφάνειας). Συζητούμε στην ολομέλεια της τάξης τα διαφορετικά συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μελέτη των αντικειμένων. Δίνουμε έμφαση στα εξής:

- Γιατί δεν φτάσαμε όλοι στο ίδιο συμπέρασμα;
- Γιατί μελετώντας το ίδιο αντικείμενο προέκυψαν διαφορετικά τεκμήρια;

Αποστολή 2 - Δημιουργική σκέψη και έρευνα για το σπίτι

Τα παιδιά αναλαμβάνουν να εκτελέσουν την Αποστολή 2:

«Για το επόμενο μάθημα, ο καθένας και η καθεμιά από εσάς έχει ως αποστολή να φέρει 1-5 αντικείμενα – αποδείξεις μέσα στην τσάντα που θα σας δώσω, τα οποία να επιβεβαιώνουν τις ταυτότητές που έχετε αναγράψει στα λουλούδια σας, π.χ. μια φανελίτσα/στολή που να

μαρτυρά ότι είστε μέλη μιας κολυμβητικής ομάδας, ένα αντικείμενο σχετικό με το αγαπημένο χόμπι ή άθλημα, ένα βιβλίο ή παιχνίδι, μια στολή ή φωτογραφίες που να αποδεικνύουν το ποιος είστε στην ομάδα, στη γειτονιά, στην κοινότητά σας κ.λπ.».

Ανακεφαλαίωση - Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί αναφέρει, ή σημειώνει στην ατομική του καρτέλα ένα συγκεκριμένο παράδειγμα για τα δύο ακόλουθα ερωτήματα:

1. Ποια είναι η βασική διαφορά της *πηγής* από το *τεκμήριο*; (Στο μάθημά μας, «πηγές» ήταν τα αντικείμενα που έφεραν τα παιδιά, ενώ «τεκμήρια» ήταν αυτά που μάθαμε από τα αντικείμενα, δηλαδή οι πληροφορίες που αντλήσαμε).
2. Γιατί διατύπωσαν διαφορετικές *υποθέσεις*, παρόλο που μελέτησαν τα ίδια αντικείμενα;

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Στο επόμενο μάθημα

Αξιοποιούμε τα αποτελέσματα της αξιολόγησης για να συζητήσουμε ορισμένα σημεία και να παρέχουμε βοήθεια όπου χρειάζεται. Αξιοποιούμε τα προσωπικά αντικείμενα των παιδιών.

Διδακτική πρόταση 5: Πηγές, ερωτήματα και τεκμήρια

Ερώτημα-κλειδί

- Πώς μαθαίνω για μένα; Πώς μαθαίνω για τον εαυτό μου;

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Γίνεται εμπέδωση των εμπειριών του προηγούμενου μαθήματος με τη χρήση των αντικειμένων που φέρνουν τα παιδιά στην τάξη.³⁷ Δίνουμε παραδείγματα για τα διάφορα είδη πηγών που μπορούν να μας δώσουν πληροφορίες για το παρελθόν.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- εντοπίζουν τεκμήρια για τη διερεύνηση διάφορων διαστάσεων της ζωής των ανθρώπων (δεξιότητες)·
- κάνουν τη διάκριση ανάμεσα στις πηγές και τα τεκμήρια (επιστημολογικές έννοιες)·
- εξηγούν γιατί από την ίδια πηγή μπορούμε να αντλήσουμε διαφορετικά τεκμήρια (ανάλογα με τα ερωτήματα που θέτουμε στην πηγή και ανάλογα με το ποιος θέτει το ερώτημα) (επιστημολογικές έννοιες)·
- αναφέρουν διάφορα είδη πηγών για το παρελθόν (επιστημολογικές έννοιες)·
- επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για τη σχετική παρουσίαση PowerPoint.
- Διαφανείς τσάντες με προσωπικά αντικείμενα των παιδιών (Αποστολή 2).
- Φύλλο Έρευνας «Αντικείμενο από το παρελθόν μου» (σ. 7)
- Φύλλο Εργασίας «Πώς εγώ μαθαίνω για μένα» (σ. 8).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Αρχικά επαναφέρουμε τα κυριότερα σημεία των προηγούμενων μαθημάτων:

- Όλοι οι άνθρωποι έχουν πολλές ταυτότητες.
- Όλοι οι άνθρωποι έχουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους.
- Ο κάθε άνθρωπος έχει το όνομά του, το οποίο συνδέεται με τη δική του προσωπική ιστορία· οπότε το παρόν του συνδέεται με το παρελθόν του.

Θέτουμε το ερώτημα «Πώς εγώ μαθαίνω για μένα;» και ενθαρρύνουμε τα παιδιά να εκφράσουν τις σκέψεις τους.

³⁷ Αν τα παιδιά, για διάφορους λόγους δεν έχουν φέρει προσωπικά αντικείμενα από το σπίτι, συναποφασίζουμε και αξιοποιούμε σχολικά αντικείμενα (κασετίνες, σβηστήρια, μολύβια, κλπ).

Δραστηριότητα 1: Γίνομαι Ιστορικός – Τι μας λένε τα αντικείμενα για τον/την κάτοχό τους;

«Έχετε μαζέψει πολλά προσωπικά αντικείμενα, τα οποία θα μας βοηθήσουν να ανακαλύψουμε και άλλα πράγματα για τον καθένα από εσάς. Ελάτε να γίνουμε ιστορικοί και να δούμε τι μας λένε τα αντικείμενα για το παιδί στο οποίο ανήκουν».

Προετοιμάζουμε τα παιδιά για το ενδεχόμενο πολλά από τα αντικείμενα μέσα στις πλαστικές τσάντες να είναι τα ίδια. Ταυτόχρονα όμως, υπογραμμίζουμε ότι, παρότι φαίνονται παρόμοια, τα αντικείμενα αυτά έχουν ξεχωριστή αξία για το κάθε παιδί, γιατί συνδέονται με τις δικές του μοναδικές και ξεχωριστές εμπειρίες. Στη συνέχεια, τοποθετούμε τις σακούλες με τα τεκμήρια σε ένα τραπέζι και τις ανακατεύουμε. Μοιράζουμε σε κάθε ομάδα (4 παιδιών) μια τυχαία σακούλα αντικειμένων, φροντίζοντας να μην ανήκει σε κάποιο από τα παιδιά της ομάδας. Στη συνέχεια, η κάθε ομάδα μελετά τα αντικείμενα που έχει μπροστά της και διατυπώνει διάφορες υποθέσεις, αξιοποιώντας το αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας.

«Τι μας λένε τα αντικείμενα για το παιδί στο οποίο ανήκουν; Ας εξετάσουμε τα αντικείμενα, η κάθε ομάδα ξεχωριστά, ένα-ένα και μετά όλα μαζί, όπως κάνουν και οι ιστορικοί. Μπορούμε να βρούμε τεκμήρια που μας βοηθούν να απαντήσουμε στο ερώτημά μας;»

Πιθανές απαντήσεις των παιδιών: *«Μάλλον είναι κάποιο παιδί που του αρέσει το ποδόσφαιρο, γιατί είναι η φανέλα της ποδοσφαιρικής του ομάδας. Πιθανότατα είναι αγόρι, αν και δεν έχουμε ενδείξεις που να αποκλείουν το ενδεχόμενο να είναι κορίτσι. Επίσης, είναι πολύ πιθανόν να του αρέσει και το κολύμπι ή να είναι κολυμβητής, γιατί αυτά είναι γυαλιά κολύμβησης».*

Εξ αρχής τονίζουμε στα παιδιά ότι στόχος της δραστηριότητας αυτής δεν είναι να μαντέψουμε το όνομα του/της ιδιοκτήτη/τριας της σακούλας, αλλά να φτιάξουμε προφορικά το προφίλ του/της κατόχου της. Αυτό είναι συνήθως και το ζητούμενο της ιστορικής έρευνας: με βάση τα διαθέσιμα τεκμήρια να ανακατασκευάσει μια εικόνα του παρελθόντος – και όχι να την ανακαλύψει, αφού το παρελθόν δεν υπάρχει πλέον κάπου για να το ανακαλύψουμε. Στη συνέχεια δίνουμε το λόγο σε κάθε ομάδα για να ανακοινώσει τις παρατηρήσεις και τις υποθέσεις του, ενώ τα υπόλοιπα παιδιά κάνουν τις δικές τους παρατηρήσεις, θέτουν επιπλέον ερωτήματα ή/και αντικρούουν τις απόψεις που παρουσιάζονται.

Εδώ εστιάζουμε ξανά την προσοχή των παιδιών στη διάκριση μεταξύ τεκμηρίων και πηγών· στους λόγους που τα οδήγησαν να κάνουν διαφορετικές υποθέσεις· και στο γεγονός ότι από την ίδια πηγή μπορούμε να αντλήσουμε περισσότερα από ένα τεκμήρια.

Δραστηριότητα 2: Πώς μαθαίνω εγώ για μένα;

Υπενθυμίζουμε στα παιδιά ότι ο κάθε άνθρωπος έχει τη δική του προσωπική ιστορία (κουβαλάει μνήμες, εμπειρίες, αναμνήσεις).

«Θυμηθείτε: Το λουλούδι που θα φτιάχνατε πριν 4 χρόνια, θα ήταν το ίδιο με το σημερινό σας λουλούδι; Πώς μπορούμε να μάθουμε για τα λουλούδια του παρελθόντος μας; Πώς μπορώ να μάθω για μένα; Για το παρελθόν μου;»

Μοιράζουμε στα παιδιά το Φύλλο Εργασίας «Πώς εγώ μαθαίνω για μένα;» (σ. 8) και τα καλούμε να καταγράψουν τις ιδέες τους. Εάν και όπου χρειάζεται, αξιοποιούμε τις διαφάνειες της παρουσίασης PowerPoint, ως ερεθίσματα για συζήτηση και εμβάθυνση, π.χ.

- τα παιδιά μπορούν να αναφέρουν και να συζητήσουν με το παιδί που κάθεται δίπλα τους παραδείγματα πηγών που εμπίπτουν στην κάθε κατηγορία·
- μόλις αποκαλυφθεί ένας τίτλος, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να σκεφτούν κι άλλα παραδείγματα που εμπίπτουν στη συγκεκριμένη κατηγορία, πριν προχωρήσει στον επόμενο τίτλο.

Αποστολή 2: Φτιάχνουμε ένα μουσείο στην τάξη μας

Για το επόμενο μάθημα, αναθέτουμε στα παιδιά να κάνουν μια μικρή έρευνα και να φέρουν στην τάξη 1-2 προσωπικά τους αντικείμενα που μαρτυρούν το παρελθόν τους. Το κάθε αντικείμενο θα πρέπει να συνοδεύεται από ένα σημείωμα με πληροφορίες σχετικά με τη σχέση του παιδιού με το αντικείμενο – για το σκοπό αυτό το κάθε παιδί μπορεί να αξιοποιήσει το Φύλλο Εργασίας «Αντικείμενο από το παρελθόν μου» (σ. 7).

Συλλέγουμε οικογενειακές φωτογραφίες, πάντοτε με τη σύμφωνη γνώμη των κατόχων τους. Προαιρετικά, τα παιδιά μπορούν να προσπαθήσουν να εντοπίσουν: οικογενειακές φωτογραφίες από το πρόσφατό τους παρελθόν· αλλά και οικογενειακές φωτογραφίες των γονιών τους ή/και των παππούδων και των γιαγιάδων τους, όταν αυτοί ήταν παιδιά.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί σημειώνει στην ατομική του καρτέλα:

- Τέσσερα διαφορετικά είδη πηγών από τις οποίες μπορεί να αντλήσει τεκμήρια για το παρελθόν του.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Διδακτική πρόταση 6: Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν μέσα από οικογενειακές φωτογραφίες;

Ερώτημα-κλειδί

- Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν μέσα από οικογενειακές φωτογραφίες;³⁸

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Τα παιδιά εντοπίζουν σημεία αλλαγής και συνέχειας μέσα από φωτογραφίες του παρελθόντος, τεκμηριώνοντας τις υποθέσεις τους.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- οργανώνουν σε χρονολογική σειρά πρωτογενείς πηγές – συγκεκριμένα τις φωτογραφίες τους (δεξιότητα)·
- παρουσιάζουν τις αρχικές τους ιδέες για μια φωτογραφία, διατυπώνοντας υποθέσεις για αυτό που παρουσιάζει (δεξιότητα)·
- εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές, καθώς και στοιχεία αλλαγής και συνέχειας (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες)·
- τροποποιούν τις ιδέες τους ενόψει νέων πληροφοριών (δεξιότητες)·
- επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για τη σχετική παρουσίαση PowerPoint. (διαφάνεια «Πως μαθαίνω για την οικογένειά μου».
- Αναρτημένη διαφάνεια στην πινακίδα: «Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν».
- Σαρωμένες οικογενειακές φωτογραφίες.
- Φύλλο Εργασίας «Ανακρίνοντας μια φωτογραφία» σ. 9
- Φύλλο Εργασίας Διάγραμμα μελέτης πηγής μέσα από επίπεδα, σ. 9-10.
- Φύλλα Εργασίας «Σειροθέτηση φωτογραφιών με βάση τη χρονολογική σειρά» και «Τι έχει αλλάξει και τι έχει μείνει το ίδιο» (σ. 11-12).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προετοιμασία

Ετοιμάζουμε ένα σημείωμα προς τους γονείς/κηδεμόνες, με το οποίο τους ενημερώνουμε για τη νέα μας έρευνα και ζητούμε την άδειά τους, ώστε τα παιδιά τους, αν το επιθυμούν, να προσκομίσουν στο σχολείο οικογενειακές φωτογραφίες ή/και προσωπικά αντικείμενα. Με τη

³⁸ Ειδικά σε αυτή την διδακτική πρόταση, όλες οι φωτογραφίες στα Φύλλα Εργασίας είναι ενδεικτικές. Αν το επιθυμούν, τα παιδιά αξιοποιούν δικές τους φωτογραφίες στις δραστηριότητες που περιγράφονται, προσθέτοντας έτσι διαρκώς νέες πληροφορίες. Επίσης μπορεί να αξιοποιηθεί εικονικό υλικό από το γνωστικό αντικείμενο της Αγωγής Υγείας και συγκεκριμένα από τον Οδηγό για τον Εκπαιδευτικό «Φτου και βγαίνω», όπου παρουσιάζονται διάφορα σχήματα οικογενειών.

σύμφωνη γνώμη των κατόχων τους, συλλέγουμε οικογενειακές φωτογραφίες. Προαιρετικά, τα παιδιά μπορούν να προσπαθήσουν να εντοπίσουν: οικογενειακές φωτογραφίες από το πρόσφατό τους παρελθόν· αλλά και οικογενειακές φωτογραφίες των γονιών τους ή/και των παππούδων και των γιαγιάδων τους, όταν αυτοί ήταν παιδιά. Αφού βεβαιωθούμε ότι έχουμε τη γραπτή συγκατάθεση των ενήλικων συγγενών για την αξιοποίηση των φωτογραφιών (και αφού καταγράψουμε ορισμένες βασικές πληροφορίες για κάθε φωτογραφία, ώστε να μπορεί εύκολα να επιστραφεί στον/την κάτοχό της), φωτοτυπούμε και σαρώνουμε τις φωτογραφίες, για να τις έχουμε διαθέσιμες κατά τη διάρκεια του μαθήματός μας τόσο σε έντυπη όσο και σε ηλεκτρονική μορφή. **Αν κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει λόγω των ιδιοτεριότητων της τάξης, μπορούμε να αξιοποιήσουμε δικές μας φωτογραφίες ή οικογενειακές φωτογραφίες και εικόνες που έχουμε συλλέξει από πριν.**

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Θέτουμε το ερώτημα: «Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν;». Με τη βοήθεια της διαφάνειας που έχουμε αναρτήσει μεγενθυμένη στην πινακίδα, ενθαρρύνουμε τα παιδιά να επαναφέρουν στη μνήμη τους τα όσα συζητήσαμε σε προηγούμενα μαθήματα. «Πώς μαθαίνω για την οικογένειά μου; Από πού μπορώ να πάρω πληροφορίες;». Τα παιδιά μοιράζονται τις ιδέες τους. Οι ενδεικτικές διαφάνειες και οι φωτογραφίες-δείγματα στα Φύλλα Εργασίας μπορούν να λειτουργήσουν ως ερεθίσματα για μια πρώτη συζήτηση, στην οποία μπορούμε να εμβαθύνουμε όταν τα παιδιά προσκομίσουν τις δικές τους φωτογραφίες.³⁹

Δραστηριότητα 1: Ανακρίνοντας μια πηγή – φωτογραφία

Σε ζευγάρια, τα παιδιά εργάζονται στο Φύλλο Εργασίας «Ανακρίνοντας μια φωτογραφία», το οποίο περιλαμβάνει ένα *Διάγραμμα μελέτης πηγής μέσα από επίπεδα* (σ. 9-10). Στην παρουσίαση PowerPoint του συμπληρωματικού υλικού προτείνεται η φωτογραφία που ακολουθεί, η οποία περιλαμβάνεται και στα Φύλλα Εργασίας.⁴⁰ Συζητούμε με τα παιδιά τον τρόπο με τον οποίο θα εργαστούμε: θα μάθουμε πώς να ανακρίνουμε πηγές και θα δούμε κατά πόσο αυτό θα μας φανεί χρήσιμο στα επόμενα μαθήματα, αλλά και σε διάφορες περιστάσεις της ζωής μας, στις οποίες θα βρεθούμε αντιμέτωποι με μια ή περισσότερες πηγές.

Οικογενειακή φωτογραφία Α (ενδεικτική πρωτογενής πηγής).⁴¹

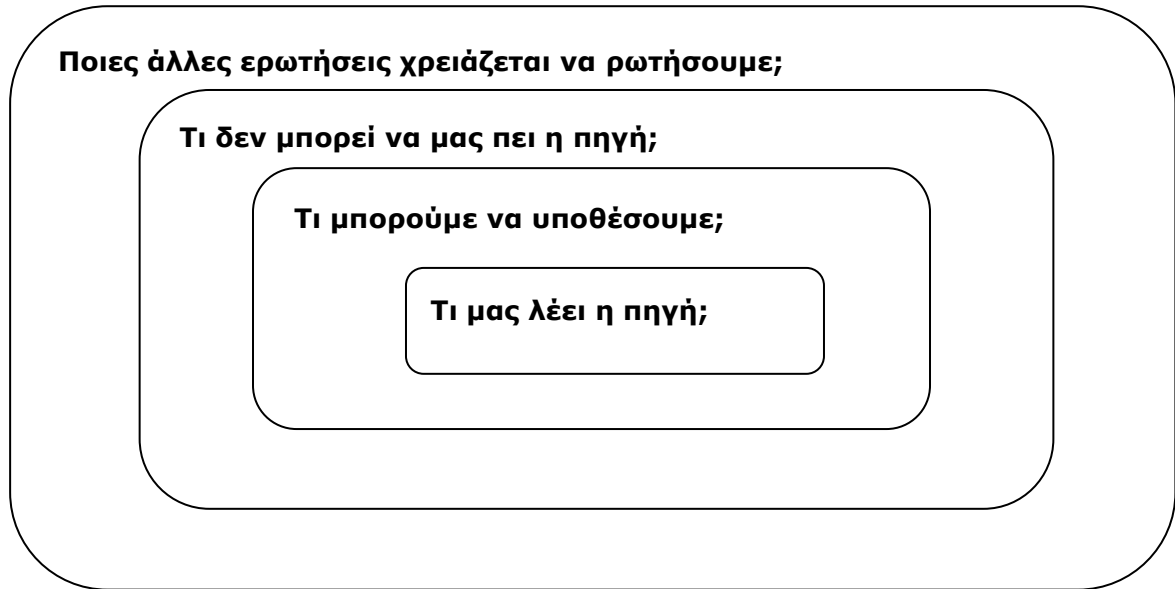
Βοηθούμε τα παιδιά δίνοντάς πρώτα στην ολομέλεια κάποιες αρχικές απαντήσεις ως παραδείγματα, έτσι ώστε να αντιληφθούν τον διαφορετικό τρόπο σκέψης που απαιτείται σε κάθε επίπεδο του διαγράμματος που ακολουθεί.⁴²

³⁹ Βλ. ενδεικτική παρουσίαση PowerPoint. Πρόσβαση: Ιστοσελίδα Ιστορίας, Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΔΕ) http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/istoria/c_taxi_did_protaseis.html

⁴⁰ Βλ. ενδεικτική παρουσίαση PowerPoint. ό.π.π.

⁴¹ Οικογενειακές φωτογραφίες: Ευγενής παραχώρηση κ. Γιακουμή Αντωνίου και κ. Φωτεινής Αντωνίου.

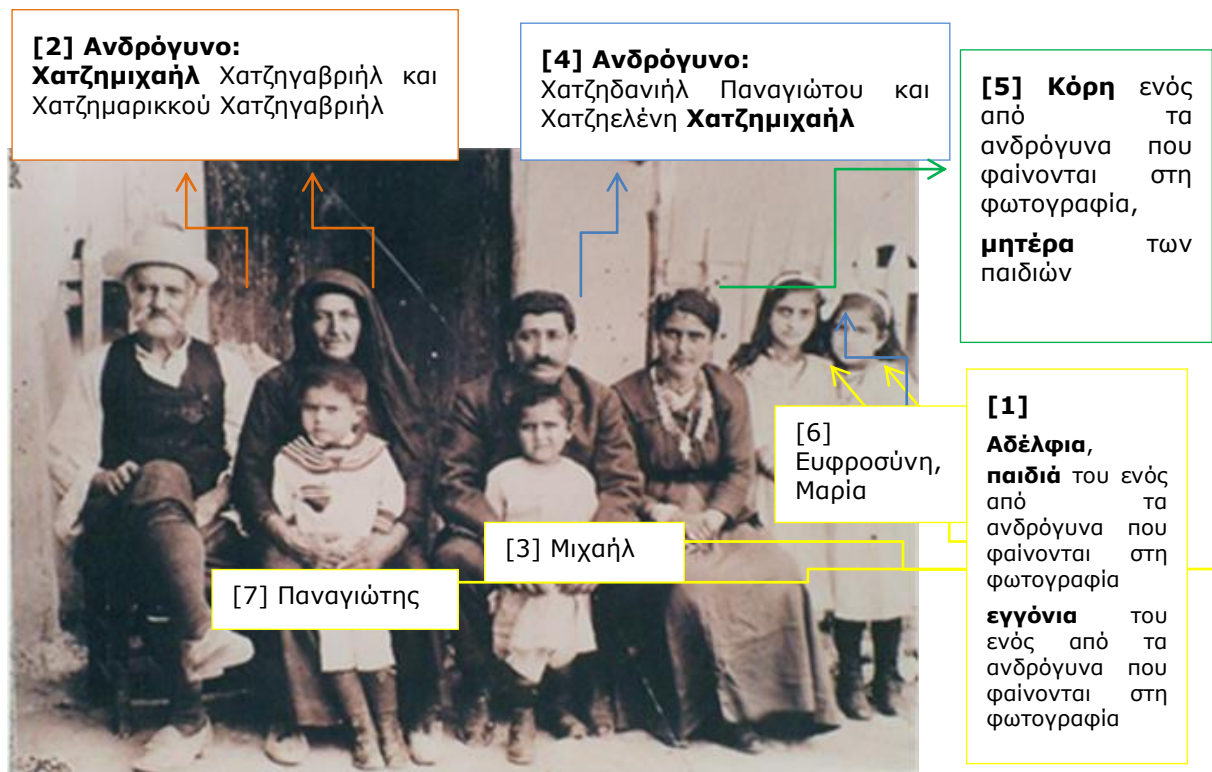
⁴² Το διάγραμμα αυτό επεξηγείται στην έκδοση Riley, C. (1999) *Teaching History* 97, *Visual History Edition* και μπορεί να αξιοποιηθεί σε πλήθος περιπτώσεων, στις οποίες τα παιδιά καλούνται να μελετήσουν μια πηγή, είτε μόνα τους, είτε σε ζευγάρια ή ομάδες. Οι επιπρόσθετες ερωτήσεις, τις οποίες τα παιδιά καλούνται να σημειώσουν, μπορούν να αποτελέσουν τη δραστηριότητα προσανατολισμού ή και τη σύνδεση-ερέθισμα για μια βαθύτερη διερεύνηση του υπό εξέταση θέματος.

Αφιερώνουμε χρόνο στο κάθε ζευγάρι, ενθαρρύνουμε τη συζήτηση και προσφέρουμε ερεθίσματα, διαφοροποιώντας ταυτόχρονα τις ερωτήσεις μας ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών. Αφού ολοκληρώσουν τη δραστηριότητα, τα ζευγάρια μοιράζονται τα αποτελέσματα της συζήτησής τους με την ολομέλεια της τάξης. Καλωσορίζουμε τη διαφορετικότητα των απόψεων, εφόσον τα συμπεράσματα των παιδιών αιτιολογούνται και υποστηρίζονται από τεκμήρια.

Δραστηριότητα 2: Ανακρίνοντας μια πηγή – νέες πληροφορίες

Στη συνέχεια, προβάλλουμε την ίδια οικογενειακή φωτογραφία με κάποιες επιπρόσθετες πληροφορίες (βλ. παρουσίαση PowerPoint: «Οικογενειακή φωτογραφία Α - ενδεικτική πρωτογενής πηγή»), τις οποίες παρουσιάζουμε σταδιακά για να κρατήσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών και να δημιουργήσουμε το αίσθημα της ανακάλυψης. Σε ζευγάρια, τα παιδιά συζητούν κατά πόσο πιστεύουν ότι πρέπει να αλλάξουν κάποιες από τις αρχικές τους απαντήσεις και υποθέσεις ή αν βρήκαν απαντήσεις στα ερωτήματα που έθεσαν οι ίδιοι (επίπεδο 4: «Ποιες άλλες ερωτήσεις χρειάζεται να ρωτήσουμε;»). Εάν αυτό ισχύει, δικαιολογούν πώς και γιατί. Σταδιακή παρουσίαση επιπρόσθετων πληροφοριών (ενδεικτική):

Οικογενειακή φωτογραφία Χατζημιχαήλ Χατζηγαβριήλ 1920 (ενδεικτική πρωτογενής πηγή).

Δραστηριότητα 3: Σειροθέτηση φωτογραφιών με βάση τη χρονολογική σειρά

Τα παιδιά, σε ζευγάρια, οργανώνουν τις φωτογραφίες σε χρονολογική σειρά, αιτιολογώντας την απόφασή τους (Φύλλο Εργασίας «Σειροθέτηση φωτογραφιών με βάση τη χρονολογική σειρά»).

Οικογενειακή φωτογραφία Β
(ενδεικτική πρωτογενής πηγή).

Οικογενειακή Φωτογραφία Γ
(ενδεικτική πρωτογενής πηγή).

Στη συνέχεια, τα παιδιά παρουσιάζουν τη σειροθέτησή τους και αιτιολογούν τις επιλογές τους στην ολομέλεια της τάξης. Καλωσορίζουμε τη διαφορετικότητα των απόψεων, εφόσον τα συμπεράσματα των παιδιών αιτιολογούνται και υποστηρίζονται από τεκμήρια.

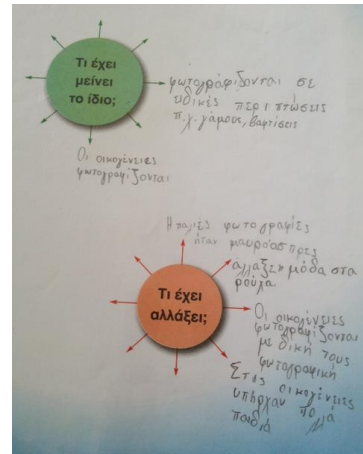
Στη συνέχεια, τα παιδιά μελετούν νέες πληροφορίες που τους παρέχουμε για τις φωτογραφίες αυτές:

- Η οικογενειακή φωτογραφία Β χρονολογείται γύρω στο 1943-1944.
- Η οικογενειακή φωτογραφία Γ χρονολογείται γύρω στο 1962.

Τα παιδιά υπολογίζουν πόσα χρόνια διαφορά έχει η μια φωτογραφία με την άλλη.

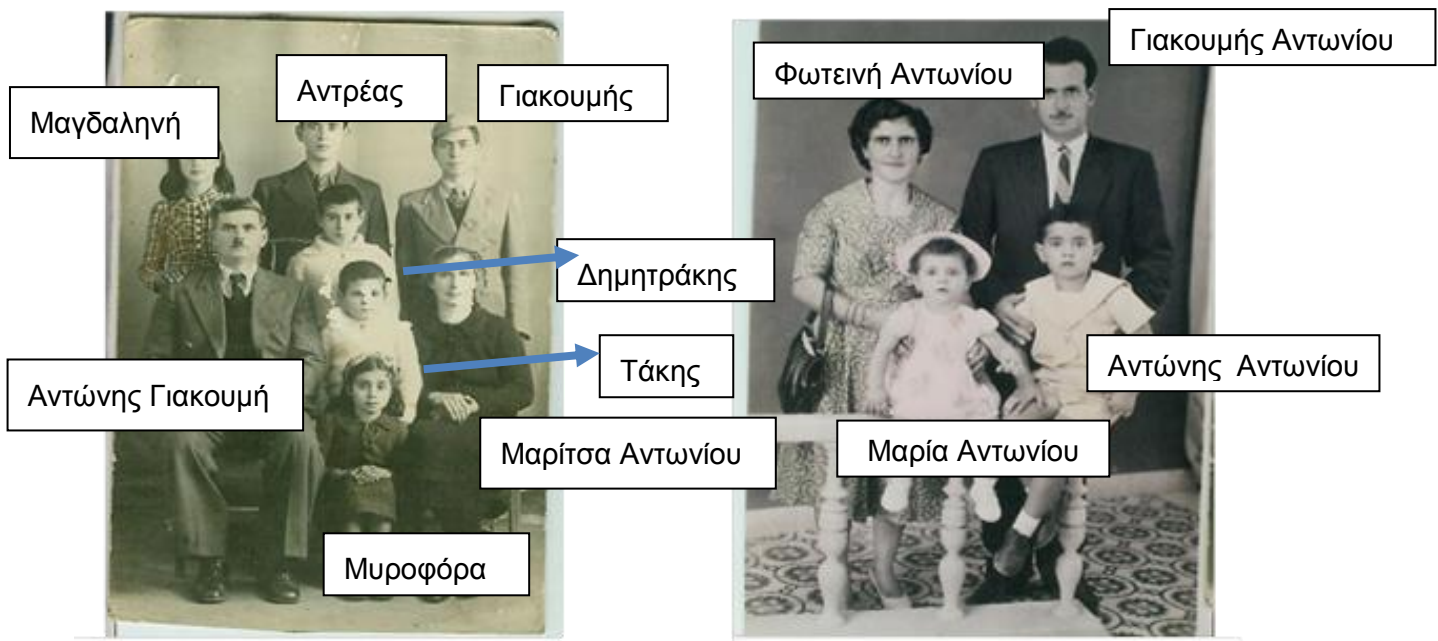
Επίσης με τη βοήθεια του Φύλλου Εργασίας τα παιδιά συζητούν τις φωτογραφίες. «Οι φωτογραφίες αυτές απεικονίζουν οικογένειες που ζούσαν στην Κύπρο πριν από χρόνια. Ανήκουν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Ας δούμε τι έχει αλλάξει και τι έχει μείνει το ίδιο». Τα παιδιά μπορούν να αναφερθούν σε διάφορα στοιχεία, π.χ. ένδυση και υπόδηση, κόμμωση, στολίδια, στάση σώματος κ.λπ..

Τα παιδιά εργάζονται σε ζευγάρια, σημειώνουν τις παρατηρήσεις τους στο τετράδιό τους ή στο Φύλλο Εργασίας και τις ανακοινώνουν. Συζητούμε στην ολομέλεια.

Δείγμα του πώς ένα παιδί αποφάσισε να συμπληρώσει το Φύλλο Εργασίας

Δραστηριότητα 4: Ανακρίνοντας και συγκρίνοντας πηγές – επιπρόσθετες πληροφορίες

Τα παιδιά μελετούν τις νέες επιπρόσθετες πληροφορίες και θέτουμε και το νέο μας ερώτημα:

- «Η οικογένεια στη φωτογραφία Β και η οικογένεια στη φωτογραφία Γ συνδέονται με στενή συγγένεια. Αν παρατηρήσουμε με προσοχή τα ονόματα των αντρών, πιθανότατα να μπορέσουμε να ανακαλύψουμε το είδος αυτής της συγγένειας. Εμπρός, λοιπόν!»
- Απάντηση: Ο Γιακουμής Αντωνίου είναι γιος του Αντώνη Γιακουμή.

Συζητούμε τις παρατηρήσεις μας όσον αφορά το πώς δίνονταν τα ονόματα στα παιδιά και υπενθυμίζουμε τα ευρήματα της Αποστολής 1.

Δραστηριότητα 5: Εντοπίζοντας λεπτομέρειες

Σε περίπτωση που τα παιδιά σχολιάσουν τον τρόπο με τον οποίο είναι ντυμένος ο νέος με το πηλίκιο, παίρνουμε αφορμή για να εξηγήσουμε ότι ο συγκεκριμένος νέος (Γιακουμής Αντωνίου) είναι μαθητής και φοράει τη μαθητική στολή του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1943-44). Ακολουθώντας θέτουμε το ερώτημα: «Τι έχει αλλάξει και τι έχει μείνει το ίδιο όσον αφορά τις μαθητικές στολές; Συγκρίνετε τις δικές σας με αυτήν της φωτογραφίας».

Τα παιδιά εργάζονται σε ζευγάρια, σημειώνουν τις παρατηρήσεις τους στο τετράδιό τους ή σε Φύλλο Εργασίας και τις ανακοινώνουν στην ολομέλεια.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί σημειώνει στην ατομική του καρτέλα ή αν υπάρχει χρόνος αναφέρει:

- τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία που ανακάλυψε σχετικά με τις αλλαγές και τις ομοιότητες στις οικογενειακές φωτογραφίες·
- παραδείγματα από το σημερινό μάθημα, κατά τα οποία χρειάστηκε να αναθεωρήσει τις αρχικές του υποθέσεις.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Στο επόμενο μάθημα

Το επόμενο μάθημα μπορεί να αφιερωθεί εξ' ολοκλήρου στην παρουσίαση των φωτογραφιών και των αντικειμένων που έχουν φέρει τα παιδιά από το σπίτι. Αναμένεται ότι τα παιδιά θα συνδέσουν τις νέες πληροφορίες με την ιστορία του ονόματος των γονιών/κηδεμόνων, των παππούδων και των γιαγιάδων τους. Στόχος μας είναι τα παιδιά να είναι σε θέση να αξιοποιήσουν τα αντικείμενα-πηγές που μάζεψαν και να τα οργανώσουν με τρόπο ώστε να οικοδομήσουν νέα γνώση.

Διδακτική πρόταση 7: Πώς οργανώνουμε μια έκθεση στην τάξη μας;⁴³

Εισαγωγή

Οι διαθεματικές δραστηριότητες που περιγράφονται στη διδακτική αυτή πρόταση, στόχο έχουν να εισηγηθούν δημιουργικούς τρόπους αξιοποίησης των προσωπικών αντικειμένων των παιδιών, μέσα από τη δημιουργία μουσειακών συλλογών και εκθέσεων στη σχολική αίθουσα. Παράλληλα, τέτοιες δραστηριότητες εστιάζουν στις διαδικασίες έρευνας γύρω από τα συγκεκριμένα αντικείμενα-πηγές, αλλά και στους τρόπους έκθεσης και ερμηνείας των αντικειμένων. Αναμένεται ότι η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση θα υλοποιηθεί σε περισσότερα από ένα μαθήματα, ανάλογα με τον αριθμό των αντικειμένων, το ενδιαφέρον των παιδιών και την ανταπόκριση των επισκεπτών.

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Σε αυτό το μάθημα τα παιδιά συνδυάζουν τις προηγούμενες τους γνώσεις, με σκοπό να δημιουργήσουν ένα μουσείο στη σχολική τους αίθουσα. Οι ιδέες που παρουσιάζονται σε αυτή τη διδακτική πρόταση μπορούν να αποτελέσουν τη βάση και για άλλα μαθήματα/γνωστικά αντικείμενα, ειδικότερα όταν τα παιδιά θα ετοιμάζουν την επίσκεψή τους σε μουσεία με εκθέματα σχετικά με το υπό εξέταση θέμα.⁴⁴

Ερωτήματα-κλειδιά

- Πώς φτιάχνουμε μια μουσειακή έκθεση με θέμα της επιλογής των παιδιών, αξιοποιώντας τα αντικείμενα και τις φωτογραφίες που αυτά θα φέρουν στην τάξη;
- Τι μπορούν να μας πουν τα αντικείμενα και οι φωτογραφίες για τη ζωή των παιδιών της τάξης μας;

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και μαθήτριες να:

- εντοπίζουν και να οργανώνουν πηγές, με βάση ένα συγκεκριμένο ερώτημα/θέμα (δεξιότητες)·
- επιχειρηματολογούν υπέρ της επιλογής μιας πηγής έναντι άλλης (δεξιότητες)·
- οργανώνουν και αξιολογούν μια μουσειακή έκθεση (επιλογή θέματος, επιλογή εκθεμάτων, σχεδιασμός έκθεσης, δημιουργία επεξηγηματικών πινακίδων) (δεξιότητες)·
- χρησιμοποιούν βασικό λεξιλόγιο που σχετίζεται με τα μουσεία (δεξιότητες)·
- αποδέχονται καλά τεκμηριωμένες απόψεις και αναγνωρίζουν το γεγονός ότι οι αντιδράσεις και οι ερμηνείες που προκύπτουν από τα εκθέματα είναι δυνατό να διαφέρουν (στάσεις).

⁴³ Η διδακτική αυτή πρόταση αποτελεί ευκαιρία για διεπιστημονική προσέγγιση του ερωτήματος μέσα από διάφορα γνωστικά αντικείμενα. Είναι προσαρμογή των εισηγήσεων που περιγράφονται στην έκδοση *Collecting Their Thoughts: Using Museums as Resources for Student Writing* (1997), του Μουσείου Smithsonian. Πρόσβαση:

http://www.smithsonianeducation.org/educators/lesson_plans/collect/crecla/crecla0a.htm [04 Ιουλίου 2012].

⁴⁴ Στην ιστοσελίδα Μουσειακής Αγωγής του Υ.Π.Π. μπορείτε να βρείτε πληθώρα διδακτικών ιδεών για δραστηριότητες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την επίσκεψη στο μουσείο. Πρόσβαση: http://www.moec.gov.cy/dde/programs/mousiaki_agogi/index.html [04 Ιουλίου 2012].

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Οτιδήποτε κρίνουν τα παιδιά ως απαραίτητο για να δημιουργήσουν την έκθεσή τους:
 - αντικείμενα και φωτογραφίες που συνέλεξαν.
 - φύλλο καταλόγου έκθεσης.
 - χρωματιστά μολύβια και μαρκαδόρους.
 - πινακίδες ή μεγάλα χαρτόνια.
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προετοιμασία

Στο μάθημα αυτό τα παιδιά θα χρειαστούν:

- χώρο ώστε να τοποθετήσουν τα εκθέματά τους·
- χώρο ώστε να μπορέσουν να δουλέψουν με άνεση τις πινακίδες/ετικέτες τους·
- υπολογιστές συνδεδεμένους με το διαδίκτυο για την έρευνά τους·
- εκτυπωτή για να τυπώσουν, αν χρειαστεί, το τελικό κείμενο των επεξηγηματικών πινακίδων/ετικετών για τα αντικείμενα.

Είναι σημαντικό επίσης να δώσουμε στα παιδιά άνεση χρόνου για να συζητήσουν και να καταλήξουν σε ομόφωνες αποφάσεις, όπου αυτό είναι δυνατόν. Γενικότερα, ο ρόλος μας ως «αόρατοι» σχεδόν συντονιστές/τριες είναι πολύ σημαντικός, ώστε να διασφαλίσουμε ότι όλα τα ζευγάρια και, αργότερα, οι ομάδες μπορούν και λειτουργούν αποτελεσματικά για την επίτευξη των στόχων που τίθενται.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Διερευνούμε τις προϋπάρχουσες γνώσεις των παιδιών σχετικά με τις έννοιες *μουσείο*⁴⁵ και *έκθεση*. Τα παιδιά μπορούν επίσης σε ομάδες να ψάξουν αυτές τις λέξεις σε λεξικά ή σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες στο διαδίκτυο και να εντοπίσουν διάφορα είδη μουσείων.⁴⁶

Τα παιδιά εντοπίζουν και συγκεντρώνουν φωτογραφίες που απεικονίζουν μουσεία ανά τον κόσμο με διάφορες συλλογές. Μετά τις πρώτες αυθόρμητες παρατηρήσεις τους τα παιδιά συζητούν τον τρόπο που οργανώνονται τα αντικείμενα μέσα στα μουσεία. Όπου είναι δυνατόν, κάνουμε αναφορά στις εικόνες από τα μουσεία που είδαν τα παιδιά και συζητούμε τους διάφορους τρόπους με τους οποίους παρουσιάζονται (εκτίθενται) συνήθως τα αντικείμενα σε μια έκθεση (π.χ. σύμφωνα με το υλικό τους, το θέμα, την ηλικία κτλ).

Δραστηριότητα 1: Ιδεοθύελλα για την επιλογή θέματος

Τα παιδιά παρουσιάζουν με συντομία τα αντικείμενα και τις φωτογραφίες που έφεραν από το σπίτι. Τοποθετούμε το κάθε αντικείμενο μαζί με το σημείωμά του «Αντικείμενο από το παρελθόν μου» σε περίοπτη θέση.

Συναποφασίζουμε τη δημιουργία μιας δικής μας έκθεσης στην σχολική αίθουσα. Μπορούμε να ενισχύσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών συζητώντας τον στόχο της έκθεσης: μέσα από διάφορα αντικείμενα, να βοηθήσει τους/τις επισκέπτες/τριες να πληροφορηθούν για τη ζωή των παιδιών της τάξης μας. Τα παιδιά συζητούν σε ζευγάρια πιθανά θέματα στα οποία θα μπορούσαμε να εστιάσουμε την έκθεσή μας. Παράλληλα μπορούμε να εισηγηθούμε και εμείς κάποια πιθανά θέματα: *Όταν ήμασταν μικρά παιδιά, Ποιοι είμαστε/ήμασταν; Εμείς, οι*

⁴⁵ Σύμφωνα με το καταστατικό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), μουσείο είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός, ανοικτός για το κοινό, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, που αναλαμβάνει να συντηρεί, να προφυλάσσει, και να εκθέτει υλικά και μαρτυρίες για τον άνθρωπο και το περιβάλλον του· και ταυτόχρονα να εμπλουτίζεται, να ερευνά και να εκπαιδεύει για σκοπούς μελέτης, παιδείας και ευαισθητοποίησης του κοινού.

⁴⁶ Βλ. Ιστοσελίδα Μουσειακής Αγωγής. Πρόσβαση:

http://www.moec.gov.cy/dde/programs/mousiaki_agogi/syndeseis.html [4 Ιουλίου 2012].

συμμαθητές και οι συμμαθήτριες, κ.ά.

Στη συνέχεια, τα ζευγάρια παρουσιάζουν τις ιδέες τους σχετικά με το θέμα της έκθεσης. Στην αρχή της παρουσιάσής τους, τα παιδιά εξηγούν τους λόγους για τους οποίους πιστεύουν ότι το θέμα που προτείνουν είναι κατάλληλο για μια έκθεση με τα αντικείμενα που έφεραν στην τάξη (παρουσίαση σε ζευγάρια). Σημειώνουμε τυχόν κοινά θέματα και συναποφασίζουμε με τα παιδιά (ή ψηφίζουμε αν χρειαστεί) δύο ή τρία θέματα που έπεισαν περισσότερο όλη την τάξη για την καταλληλότητά τους, και από αυτά επιλέγουμε το επικρατέστερο.

Δραστηριότητα 2: Πώς οργανώνουμε τα αντικείμενα

Σε δυάδες τα παιδιά εξετάζουν από κοντά τα αντικείμενα. Στη συνέχεια, τα παιδιά συζητούν πιθανούς τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να οργανώσουν τα αντικείμενα σε μια έκθεση, ώστε να φτιάξουν ένα μουσείο στην τάξη τους. Οι ερωτήσεις στο Φύλλο Εργασίας «Οργανώνοντας μια έκθεση στην τάξη μας» μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να συντονιστούν και να οργανώσουν καλύτερα τις σκέψεις τους (βλ. τέλος αυτής της διδακτικής πρότασης).

Τα παιδιά ανακοινώνουν τις αποφάσεις τους στην ολομέλεια και η τάξη συζητά το πώς θα οργανώσει την έκθεσή της. Σημειώνουμε τις εισηγήσεις που ακούγονται και συναποφασίζουμε. Η έκθεσή μας μπορεί να είναι όσο μεγάλη επιθυμούν τα παιδιά και όσο επιτρέπει ο χώρος της σχολικής αίθουσας. Αν υπάρχει η δυνατότητα, η έκθεση μπορεί να γίνει σε κάποιο κοινό σχολικό χώρο, σε συντονισμό και συνεργασία και με τα άλλα τμήματα του σχολείου.

Δραστηριότητα 3: Τι πρέπει να περιέχει μια επεξηγηματική πινακίδα (ετικέτα) ενός αντικειμένου;

«Τώρα που αποφασίσαμε πώς θα οργανώσουμε τα αντικείμενά μας, ας δούμε πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τους επισκέπτες και τις επισκέπτριές μας να ενδιαφερθούν και να μάθουν πράγματα για τα αντικείμενα, αλλά και για τους/τις κατόχους τους. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να ετοιμάσουμε τις πινακίδες/ετικέτες που θα εξηγούν στους επισκέπτες και τις επισκέπτριές μας τι είναι αυτό που βλέπουν μπροστά τους».

Το κάθε παιδί μαζεύει τα αντικείμενά του και τα συνοδευτικά τους σημειώματά στο θρανίο του.

Διευκρινίζουμε ότι, στην περίπτωση των μουσείων, η λέξη *πινακίδα* ή *ετικέτα* αναφέρεται στις γραπτές πληροφορίες που παρέχονται για τα αντικείμενα μιας έκθεσης. Στη συνέχεια, το κάθε παιδί αναλαμβάνει να γράψει μια πιο ολοκληρωμένη πινακίδα για τα αντικείμενά του, χρησιμοποιώντας τα σημειώματα που ετοίμασε στο σπίτι. Με τη βοήθεια του ενδεικτικού φύλλου τα παιδιά περιγράφουν το αντικείμενό τους. Στην περίπτωση που τα παιδιά δεν το αναφέρουν από μόνα τους, τα πληροφορούμε ότι παρόμοιες οδηγίες έχουν στο μυαλό τους και οι άνθρωποι που οργανώνουν μια έκθεση στα μουσεία.

Δραστηριότητα 4: Πώς ετοιμάζουμε τα κείμενα των επεξηγηματικών πινακίδων;

Αφού τελειώσουν τις δικές τους πινακίδες/ετικέτες, τα παιδιά τις ανταλλάζουν με το παιδί που κάθεται δίπλα τους. Τα παιδιά διαβάζουν τις άλλες πινακίδες/ετικέτες από τη σκοπιά ενός επισκέπτη ή μιας επισκέπτριας που δεν γνωρίζει τίποτα για το αντικείμενο ή για το παιδί στο οποίο ανήκει, και κάνουν διάφορες παρατηρήσεις, με σκοπό η πινακίδα να γίνει πιο σαφής, πιο κατατοπιστική και πιο ζωντανή. Στη συνέχεια, με βάση τα σχόλια των συμμαθητών/τριών τους, τα παιδιά αναθεωρούν το κείμενο των πινακίδων τους και το κάθε παιδί μεταφέρει το τελικό κείμενο σε χαρτόνι με μεγάλα, ευανάγνωστα γράμματα. Τα παιδιά μπορούν επίσης να αξιοποιήσουν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές για τη συγγραφή των κειμένων τους.

Δραστηριότητα 5: Ώρα για δράση

Δύο ζευγάρια παιδιών δουλεύουν μαζί σε ομάδες για να ετοιμάσουν την έκθεση. Συζητούμε με τα παιδιά ότι και οι άνθρωποι του μουσείου εργάζονται με τον ίδιο τρόπο και ότι οι εκθέσεις είναι το αποτέλεσμα διαλόγου και ομαδικής εργασίας. Φροντίζουμε ώστε να σχηματιστούν οι ακόλουθοι τέσσερις τύποι ομάδων:

Φωτογραφία: Ομάδα παιδιών οργανώνει αντικείμενα (Πρώτη Φάση Μερικής Εφαρμογής).

▪ Ομάδα Επισκεπτών

Στόχος: να καθορίσει από πού θα μπαίνουν, πώς θα προχωρούν και από πού θα φεύγουν οι επισκέπτες, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να βλέπουν τα αντικείμενα και τις πινακίδες χωρίς συνωστισμό.

▪ Ομάδα Αντικειμένων και Πινακίδων

Στόχος: να οργανώσει, σύμφωνα με τα όσα αποφάσισε η ολομέλεια της τάξης, τη διάταξη των αντικειμένων και των πινακίδων τους.

▪ Ομάδα Χώρου

Στόχος: να οργανώσει τον χώρο στον οποίο θα τοποθετηθούν τα αντικείμενα, δηλαδή τα τραπέζια, τα θρανία, τις πινακίδες κ.λπ..

▪ Ομάδες Προσκλήσεων και Διαφήμισης

Στόχος: μέσα από διαφημιστικά έντυπα, να διαφημίσουν την έκθεση στους συμμαθητές/τριες άλλων τάξεων, στους δασκάλους/ες τους, στους γονείς/κηδεμόνες τους κ.λπ..

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι – σε περίπτωση που τα παιδιά το κρίνουν απαραίτητο – η έκθεση μπορεί να συμπληρωθεί ή/και να εμπλουτιστεί με νέα αντικείμενα που θα φέρουν από το σπίτι.

Δραστηριότητα 6: Ώρα για αναστοχασμό – Ώρα για αναθεώρηση;

Όταν γίνουν οι απαραίτητες προετοιμασίες, τα ίδια τα παιδιά-δημιουργοί εγκαινιάζουν ως επισκέπτες πια την έκθεσή τους. Στη συνέχεια συζητούμε με τα παιδιά ορισμένες ερωτήσεις που σκοπό έχουν να ελέγξουν την αποτελεσματικότητα της έκθεσής. Τα παιδιά στέκονται κριτικά απέναντι στην εμπειρία της περιήγησής τους στο μουσείο της τάξης μας, ώστε να τη βελτιώσουν περισσότερο πριν η έκθεση ανοίξει επίσημα τις πόρτες της στο ευρύτερο σχολικό κοινό. Κάποια ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιων ερωτήσεων μπορεί να είναι τα ακόλουθα;

Φωτογραφία: Αντικείμενα και πινακίδες/ετικέτες από έκθεση τάξης (Φάση Μπολιάσματος).

- Εστίασαν όλοι/ες την προσοχή τους στα ίδια αντικείμενα;
- Διάβασαν όλοι/ες όλες τις πινακίδες;
- Τι ήταν αυτό που τράβηξε περισσότερο το ενδιαφέρον των περισσότερων μαθητών/μαθητριών;
- Οι επισκέπτες, μπόρεσαν να δουν εύκολα τα αντικείμενα που παρουσιάζονται;
- Όσον αφορά στις πινακίδες, είχαν τοποθετηθεί με τρόπο ώστε να μην παρεμποδίζεται η ανάγνωσή τους από 2-3 επισκέπτες ταυτόχρονα;

Δραστηριότητα 7: Ώρα για δράση

Η έκθεση έχει ανοίξει για το κοινό. Τα παιδιά προσκαλούν τη Διεύθυνση, τους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά άλλων τμημάτων του σχολείου. Με βάση τα πιο πάνω ερωτήματα, συζητούμε και πάλι στην ολομέλεια της τάξης τι πρόσεξαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.

Δραστηριότητα 8: Πίσω στο σχεδιαστήριο – Αξιολόγηση έκθεσης

Με βάση τις παρατηρήσεις και τα σχόλια των παιδιών, συναποφασίζουμε για τυχόν αναθεωρήσεις που χρειάζονται και για το πως θα προχωρήσουμε στην υλοποίησή τους.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Επαινούμε τα παιδιά τόσο για το περιεχόμενο της έκθεσής τους, όσο και τον τρόπο με τον οποίο οργάνωσαν, αξιολόγησαν και αναθεώρησαν τη μουσειακή τους έκθεση. Σημεία προς συζήτηση:

- Η διαδικασία που ακολουθήσαμε μοιάζει πολύ με τις διαδικασίες που ακολουθούν και οι ερευνητές που αναλαμβάνουν την οργάνωση των μουσείων: σκέφτονται, θέτουν ερωτήματα, συλλέγουν υλικό, συζητούν, συνθέτουν, αναθεωρούν, γράφουν, παρουσιάζουν το τελικό προϊόν και – αν χρειαστεί – αναθεωρούν και πάλι.
- Ο/η κάθε επισκέπτης/τρια με βάση τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες του/της, εστιάζει την προσοχή του/της σε διαφορετικά αντικείμενα ή πινακίδες/ετικέτες της έκθεσης (δεν έχουμε όλοι τα ίδια ενδιαφέροντα) – υπάρχουν όμως και ομοιότητες στον τρόπο με τον οποίο πολλοί επισκέπτες αντέδρασαν σε συγκεκριμένα αντικείμενα.
- Για το ίδιο αντικείμενο μπορεί να υπάρχουν διαφορετικές αντιδράσεις και ερμηνείες – και αυτό είναι απόλυτα αποδεκτό. Εξάλλου, γι' αυτό το λόγο μαθαίνουμε Ιστορία, για να είμαστε σε θέση να αποδεχόμαστε και ερμηνείες διαφορετικές από τις δικές μας· και την ίδια στιγμή, να μπορούμε να συνθέτουμε και να παρουσιάζουμε με επιχειρήματα τη δική μας τεκμηριωμένη θέση. Στο σημείο αυτό υποδεικνύουμε στα παιδιά τις πινακίδες με τους λόγους για τους οποίους μαθαίνουμε Ιστορία, που βρίσκονται αναρτημένοι στην τάξη μας.⁴⁷

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

⁴⁷ Βλ. Θεωρητικό Πλαίσιο.

Οργανώνοντας μια έκθεση στην τάξη μας

Σκεφτόμαστε, συζητούμε, αποφασίζουμε πώς μπορούμε να οργανώσουμε τα αντικείμενα σε μια έκθεση:

- Έχουμε στο μυαλό μας τα αντικείμενα που φέραμε στη σχολική μας αίθουσα.
- Υπάρχουν αντικείμενα που μοιάζουν μεταξύ τους;
- Πώς μοιάζουν;
- Γιατί επιλέξαμε να φέρομε στην τάξη αυτά τα αντικείμενα;
- Ποια αντικείμενα πρέπει να είναι αυτά που θα δουν πρώτα οι επισκέπτες; Γιατί;
- Ποια αντικείμενα πρέπει να είναι αυτά που θα δουν τελευταία οι επισκέπτες; Γιατί;

- _____
- _____

Τι συζητήσαμε;

Τι αποφασίσαμε;

Οι επισκέπτες στην έκθεσή μας θα ήθελαν μερικές πληροφορίες για τα εκθέματα. Ελέγχουμε αν αυτές οι πληροφορίες υπάρχουν.

Ταυτότητα Αντικειμένου

- Τι είναι;
- Πότε δημιουργήθηκε;
- Από τι είναι φτιαγμένο;
- Σε ποιον ανήκει; Πότε το απέκτησε;
- Πώς και πότε το χρησιμοποιούσε;
- Γιατί αυτό το αντικείμενο είναι σημαντικό για τον κάτοχό του;
- Τι πρέπει να προσέξει ένας επισκέπτης όταν παρατηρεί το αντικείμενο αυτό; Γιατί;

- _____
- _____

Θυμόμαστε:

- Οι πληροφορίες στην πινακίδα πρέπει να είναι σύντομες και περιεκτικές, γιατί οι επισκέπτες δεν θα ήθελαν να περάσουν όλη την ώρα τους διαβάζοντας.
- Ο χώρος της έκθεσης είναι μικρός.

- _____
- _____

Διδακτική πρόταση 8: Πώς μαθαίνω για το τμήμα μου;

Ερώτημα-κλειδί

- Πώς μαθαίνω για το τμήμα μου;

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- αναφέρουν διάφορα είδη πηγών, από τα οποία να μπορούν να αντλούν πληροφορίες για το τμήμα τους (επιστημολογικές έννοιες)·
- εντοπίζουν πηγές και τεκμήρια που μπορούν να απαντήσουν στο ερώτημα (δεξιότητες)·
- διατυπώνουν τα συμπεράσματα της διερεύνησής τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες)·
- επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Αναρτημένα τα λουλούδια των παιδιών («ο κήπος του τμήματός μας»).
- Φύλλο Εργασίας «Ερευνώντας την ιστορία του τμήματός μας» (σ. 13).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προετοιμασία

Από τα λουλούδια και τα χαρτόνια με τις ιστορίες των ονομάτων των παιδιών συγκεντρώνουμε γενικές παρατηρήσεις για το τμήμα (π.χ. τόπος καταγωγής, αριθμός παιδιών που ασχολούνται με αθλήματα, κ.λπ.) και ετοιμάζουμε τα εξής, ώστε να συνεισφέρουμε ως εκπαιδευτικοί στην τράπεζα υλικού/πηγών:

- αντίγραφα ενός ημερολογίου με τις ημερομηνίες: της έναρξης της σχολικής χρονιάς· της άφιξης των παιδιών στο σχολείο· της πρώτης τους γνωριμίας με τους/τις δασκάλους/ες τους· της πρώτης τους εισόδου στη σχολική τους αίθουσα· της πρώτης επίσκεψης που έκαναν ως τμήμα· της εκλογής του μαθητικού συμβουλίου· και άλλων ημερομηνιών που σχετίζονται με τις δραστηριότητες και την ιστορία του τμήματος και του σχολείου·
- κατάλογο του τμήματος με τα ονόματα των παιδιών·
- ωρολόγιο πρόγραμμα με τα ονόματα των δασκάλων τους, ανά μάθημα.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

«Τι θα λέγατε ότι αποτελούν τα λουλούδια μας μαζεμένα σε ένα χώρο;»

Τα παιδιά μοιράζονται τις σκέψεις τους (π.χ. κήπος, πολλά λουλούδια μαζί, ομάδα, κ.ά.).

Δραστηριότητα 1: Τα παιδιά του τμήματός μας

Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια, αφού πρώτα ενθαρρύνουμε τα παιδιά να σκεφτούν και να συζητήσουν τις απαντήσεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους. Θέτουμε τα εξής ερωτήματα:

- Τι αντιπροσωπεύει το κάθε λουλούδι του κήπου; (Αλλάζουμε την ερώτηση ανάλογα με το τι έχουν επιλέξει να σχεδιάσουν τα παιδιά).
 - Πιθανές απαντήσεις: π.χ. το κάθε παιδί, στοιχεία της ταυτότητάς μας κ.λπ..
- Σε ένα κήπο, είναι όλα τα λουλούδια τα ίδια;
 - Εδώ τα παιδιά αναφέρονται στις ομοιότητες και τις διαφορές που εντόπισαν μέσα από την παρατήρηση των λουλουδιών των άλλων παιδιών, αλλά και μέσα από τη συζήτηση που ακολούθησε.
- Παρατηρώντας τα λουλούδια σας, από μακριά, φαίνονται όλα τα ίδια;
 - Πιθανές απαντήσεις: π.χ. *όχι είναι διαφορετικά ως προς το είδος, το σχήμα πετάλων, το χρώμα ...*

Στη συνέχεια συνοψίζουμε τη συζήτηση, για παράδειγμα:

«Θα έχετε προσέξει ότι και στον κήπο του σχολείου μας ή/και του σπιτιού σας, το κάθε λουλούδι έχει το δικό του διαφορετικό χρώμα, σχήμα και μέγεθος· τις δικές του ανάγκες ως φυτό· αλλά και το δικό του ξεχωριστό άρωμα. Το ίδιο συμβαίνει και με τα λουλούδια που φτιάξατε απαντώντας στην ερώτηση «Ποιος/α είμαι». Το κάθε λουλούδι παρουσιάζει στοιχεία που σας κάνουν ιδιαίτερους και μοναδικούς, και που αποτελούν μέρος του ποιοι/ποιες είσαστε. Την ίδια στιγμή όμως, όλα αυτά τα λουλούδια ανήκουν στον ίδιο κήπο, όπως κι εσείς είστε μαθητές και μαθήτριες στο ίδιο τμήμα και σχολείο».

Συζητούμε τα σχόλια και τις σκέψεις των παιδιών.

Δραστηριότητα 2: Πώς μαθαίνουμε για το τμήμα μας σήμερα;

Το τμήμα μας (κήπος) δεν είναι απλά ένα άθροισμα παιδιών (λουλουδιών), αλλά έχει τη δική του ιστορία, τις δικές του ξεχωριστές δραστηριότητες.

Ερώτημα: «Σε τι διαφέρει και σε τι μοιάζει το τμήμα μας με τα άλλα π.χ. με τα αδελφά τμήματα του σχολείου μας». Τα παιδιά συζητούν πρώτα σε ζευγάρια και στη συνέχεια ανακοινώνουν τις σκέψεις τους στην ολομέλεια. Για παράδειγμα:

- Το τμήμα μας *μοιάζει* με το αδελφό του τμήμα:
 - Έχει παιδιά της ίδιας περίπου ηλικίας, τα οποία διαβάζουν, μελετούν, μαθαίνουν, έχουν φίλους και φίλες, δασκάλους και δασκάλες.
 - Έχουμε θρανία, έπιπλα, καρέκλες κ.λπ..
 - Έχουμε τον/την ίδια διευθυντή/τρια. κ.λπ..
 - ...
- Το τμήμα μας *διαφέρει* από το αδελφό του τμήμα:
 - Υπάρχουν διαφορετικά αντικείμενα π.χ. βάζα, τσάντες παιδιών, έργα-εργασίες παιδιών στις πινακίδες.
 - Υπάρχουν διαφορετικοί κανονισμοί τους οποίους συμφωνήσαμε από κοινού με τα παιδιά της δικής μας τάξης και τον/τη δάσκαλο/α μας.
 - Ψηφίσαμε διαφορετικό Πρόεδρο, Γραμματέα, Συμβούλιο τάξης.
 - Το τμήμα μας βρίσκεται σε διαφορετική σχολική αίθουσα, πάνω/κάτω ή δεξιά/αριστερά/απέναντι από την π.χ. κύρια είσοδο του σχολείου.
 - Η σχολική μας αίθουσα είναι στολισμένη με διαφορετικά χρώματα κ.λπ.
 - Στη δική μας σχολική αίθουσα, τα θρανία, οι καρέκλες και οι υπολογιστές μας είναι διαφορετικά οργανωμένα.
 - ...

Ως εκπαιδευτικοί έχουμε υπόψη ότι: όπως κάθε παιδί έχει διαφορές αλλά και ομοιότητες με άλλα παιδιά, έτσι και οι ομάδες (σύνολα – συλλογικότητες) έχουν διαφορές και ομοιότητες μεταξύ τους, οι οποίες σχετίζονται με τις δραστηριότητες, τις κοινωνικές σχέσεις, τις νόρμες, τις αξίες και τις αναπαραστάσεις τους.

Δραστηριότητα 3: Πώς μαθαίνουμε για την ιστορία του τμήματός μας;

«Αν ένας ιστορικός θελήσει να γράψει την ιστορία του τμήματός μας, από πού θα αντλήσει πληροφορίες για το Γ ... τμήμα του Δημοτικού σχολείου, της πόλης/επαρχίας τη σχολική χρονιά 2013-2014;».

Τα παιδιά εργάζονται αρχικά σε ζευγάρια. Στη συνέχεια, προβάλλουμε στην τάξη τη γνωστή πλέον διαφάνεια με τις διάφορες κατηγορίες πηγών και τη συμπληρώνουμε με τη βοήθεια των παιδιών, εντοπίζοντας τις κυριότερες πηγές πληροφοριών για την ιστορία του τμήματός μας.

Δραστηριότητα 4: Τι μαθαίνουμε για την ιστορία του τμήματός μας;

«Με όλα αυτά που έχετε συζητήσει σχετικά με τις πηγές, βοηθήσατε πολύ τον ιστορικό να σκεφτεί και να ετοιμάσει κάποιες πρώτες ερωτήσεις. Ελάτε να τον βοηθήσουμε λίγο ακόμη».

Τα παιδιά χρησιμοποιούν το Φύλλο Εργασίας «Ερευνώντας την ιστορία του τμήματός μας» (σ. 13) και αποφασίζουν τις απαντήσεις τους σε ζευγάρια ενώ, ταυτόχρονα, συζητούν, συναποφασίζουν και σημειώνουν τις δικές τους ερωτήσεις.

Κατά τη διάρκεια αυτής της δραστηριότητας, περνούμε από τα ζευγάρια, ενθαρρύνοντας τη συζήτηση τους και βοηθώντας τα με τις ερωτήσεις τους. Όσα ζευγάρια ολοκληρώνουν τις ερωτήσεις, αρχίζουν να εργάζονται με τις εξής νέες πηγές:

- αντίγραφο του ημερολογίου με τις ημερομηνίες της ιστορίας του τμήματος (μέρος της προετοιμασίας μας)·
- κατάλογο του τμήματος με τα ονόματα και τον τόπο καταγωγής των παιδιών·
- ωρολόγιο πρόγραμμα με τα ονόματα των δασκάλων τους, ανά μάθημα.

Σε περίπτωση που χρειαστούν περισσότερες πληροφορίες, τα παιδιά μπορούν επίσης να αξιοποιήσουν τον κήπο με τα λουλούδια και τη συλλογή με τις ιστορίες των ονομάτων των μαθητών που είναι αναρτημένα στην τάξη. Ως εκπαιδευτικοί, στηρίζουμε και συντονίζουμε τα ζευγάρια στα διάφορα στάδια της εργασίας τους με τις πηγές. «Οι ερωτήσεις αυτές τι μας βοήθησαν να μάθουμε από τις πηγές;». Τα παιδιά ανακοινώνουν/παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί σημειώνει στην ατομική του καρτέλα του 3-5 πληροφορίες που έμαθε για το τμήμα του, με συγκεκριμένες αναφορές σε τεκμήρια. Αναφέρει επίσης τη διαδικασία συλλογής πληροφοριών για το «Πώς μαθαίνουμε για το τμήμα μας;».

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Διδακτική πρόταση 9: Το σχολείο μας: Τι άλλαξε και τι έμεινε το ίδιο;

Ερώτημα-κλειδί

- Το σχολείο μας: Τι άλλαξε και τι έμεινε το ίδιο;

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Σε αυτό το μάθημα, τα παιδιά μελετούν φωτογραφίες παλαιότερων εποχών που απεικονίζουν σχολικές εγκαταστάσεις και μαθητές και μαθήτριες σχολείου. Τα παιδιά εντοπίζουν σημεία αλλαγής και συνέχειας, τεκμηριώνουν τις υποθέσεις που διατυπώνουν και παρουσιάζουν στην τάξη τα συμπεράσματά τους.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- αναφέρουν το περιεχόμενο των όρων: υλικά, εργαλεία, κανονισμοί, δραστηριότητες, αρρυναγωγείο, παρθεναγωγείο (έννοιες περιεχομένου).
- οργανώνουν σε χρονολογική σειρά πρωτογενείς πηγές – και συγκεκριμένα φωτογραφίες (δεξιότητα).
- εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές, καθώς και στοιχεία αλλαγής και συνέχειας (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες).
- διερευνούν αλλαγές και συνέχειες και να αναζητούν τα αίτια που τις προκάλεσαν (δεξιότητες).
- αναστοχάζονται σχετικά με τη διαδικασία διαρκούς επανεξέτασης των συμπερασμάτων που προκύπτουν από τα τεκμήρια (επιστημολογικές έννοιες).
- διατυπώνουν και συζητούν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint. (ερωτήματα, φωτογραφίες από διάφορα σχολεία και σχετικές πληροφορίες).
- Πηγές με πληροφορίες για το σχολείο μας (ακολουθούν εισηγήσεις).⁴⁸
- Φύλλο Εργασίας «Ερευνώντας την ιστορία του σχολείου μας» (σ. 14-15).
- Φύλλο Εργασίας «Σχολεία από το παρελθόν» (σ. 16-18).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

⁴⁸ Σε αυτή τη διδακτική πρόταση παρατίθενται ενδεικτικές φωτογραφίες σχολείων για να περιγράψουμε τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να προσεγγιστεί η συγκεκριμένη θεματική και να δοθούν απαντήσεις στα σχετικά ερωτήματα των παιδιών (βλ. Φύλλα Εργασίας για ενδεικτικές φωτογραφίες από διάφορα σχολεία της Κύπρου και δραστηριότητες).

Προετοιμασία

Από το αρχείο του σχολείου μας ή/και τις κοινοτικές αρχές εντοπίζουμε παλαιότερες φωτογραφίες και χρήσιμες πληροφορίες για το σχολείο μας (οι ερωτήσεις που ακολουθούν μπορούν να αποτελέσουν μέρος της έρευνας των παιδιών):

- Πώς ονομάζεται σήμερα και πώς ονομαζόταν σε παλαιότερες εποχές;
- Πότε ιδρύθηκε;
- Ποιοι το ίδρυσαν/δημιούργησαν/κατασκεύασαν;
- Για ποιους λόγους επιλέγηκε η συγκεκριμένης τοποθεσίας;
- Ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες του σχολείου;
- Πόσα παιδιά φοιτούσαν στο σχολείο τότε και πόσα φοιτούν σήμερα;
- Πόσα τμήματα είχα το σχολείο τότε και πόσα έχει σήμερα;
- Πόσοι εκπαιδευτικοί εργάζονταν στο σχολείο τότε και πόσοι εργάζονται σήμερα;
- Ποιες αλλαγές έγιναν στο κτίριο του σχολείου;

Επιπρόσθετες πηγές:

Το διευθυντικό προσωπικό του σχολείου, ή άτομα που θα μπορούσαν να μοιραστούν πληροφορίες, διάφορα επιστολόχαρτα του σχολείου (ή φάκελοι με τυπωμένο το όνομα του σχολείου), πινακίδες με το όνομα του σχολείου μας.

Φωτογραφικό ή άλλο υλικό από διάφορες πηγές, όπως για παράδειγμα:

- εφημερίδες και ένθετα εφημερίδων (π.χ. «Φιλελεύθερος», *Η ιστορία της Πόλης μου – Λευκωσία*, τεύχος 18, σελ. 9 και *Σελίδες της Κύπρου – Μεγάλοι Κύπριοι*, τεύχος 6, σ. 13).
- ιστοσελίδες στο διαδίκτυο.
- λευκώματα σχολείων ή άλλες εκδόσεις τοπικών κοινοτήτων που σχετίζονται με την τοπική ή/και ευρύτερη ιστορία της εκπαίδευσης (π.χ. το λεύκωμα του Υ.Π.Π. *Η Κυπριακή Εκπαίδευση 1960-2010*).
- μουσειακό υλικό (π.χ. το Μουσείο του Παγκυπρίου Γυμνασίου στη Λευκωσία ή το Μουσείο της ΠΟΕΔ στη Βάσα Κοιλανίου).

Δραστηριότητα προσανατολισμού

«Όλοι εμείς αποτελούμε μια ομάδα, ένα τμήμα. Με το αδελφό τμήμα αποτελούμε μια πιο μεγάλη ομάδα, τη Γ' τάξη του σχολείου. Όλα τα παιδιά όλων των τάξεων, οι δάσκαλοι/ες, ο/η διευθυντής/τρια, οι καθαρίστριες, οι υπεύθυνοι/ες του κυλικείου κ.ά., αποτελούν μια πιο μεγάλη ομάδα. Αυτή η ομάδα, μαζί με το κτήριο, τα υλικά, τα εργαλεία, τους κανονισμούς και όλες τις δραστηριότητες που γίνονται μέσα σε αυτό το χώρο, αποτελούν αυτό που είναι γνωστό σε μας ως *σχολείο*». Εδώ, τοποθετούμε ή προβάλλουμε ορισμένες λέξεις-κλειδιά (σχολείο: άνθρωποι, κτήριο, εργαλεία, υλικά, κανονισμοί, δραστηριότητες) και συζητούμε με τα παιδιά το περιεχόμενο των όρων.

Δραστηριότητα 1: Η ιστορία του ονόματος του σχολείου μας

«*Ας αρχίσουμε την έρευνά μας από το όνομα του σχολείου μας:*

- Πώς ονομάζεται; Από πού μπορούμε να μάθουμε γιατί πήρε το όνομα αυτό;
- Είχε πάντα το ίδιο όνομα; Αν όχι γιατί άλλαξε;»

Με τη βοήθεια της διαφάνειας «Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν» τα παιδιά, σε ζευγάρια, συζητούν και ανακοινώνουν πιθανές πηγές πληροφοριών. Στη συνέχεια, τα παιδιά μοιράζονται τις γνώσεις ή/και τις υποθέσεις τους για το όνομα του σχολείου τους, αξιοποιώντας τις αναρτημένες λέξεις και φράσεις διαβαθμισμένης βεβαιότητας (*αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με...*)

Όπου ισχύει, τα παιδιά μπορούν να διερευνήσουν αν το σχολείο είναι/ήταν γνωστό και με άλλο όνομα; (π.χ. *Δημοτικό Σχολείο Λακατάμειας Στ' - Αγίου Στυλιανού· Δημοτικό Σχολείο Λεμεσού ΙΑ' (Κβ) – Τσιρείου· Δημοτικό Σχολείο Κοφίνου – Μιχαλοπούλειο· Δημοτικό Σχολείο Δάσους Άχνας - Φώτης Πίπτας· Δημοτικό Σχολείο Πάφου ΙΒ' – Πεύκιος Γεωργιάδης*). Από πού θα μπορούσαμε να μάθουμε γιατί πήρε το όνομα αυτό; Τα παιδιά ανακοινώνουν/μοιράζονται γνώσεις ή/και υποθέσεις π.χ. ότι το όνομα μπορεί να δόθηκε προς τιμήν του ιδρυτή/τοπικού αγίου/ήρωα/προσωπικότητας με κοινωφελές έργο/τοποθεσίας/χρονολογική σειρά κατασκευής-αρχαιότητα κ.λπ.

Πολύ χρήσιμες είναι και οι επιτόπιες επισκέψεις σε πτέρυγες του σχολείου μας που χτίστηκαν/προστέθηκαν σε διαφορετικές χρονολογίες. Επισκεπτόμαστε την είσοδο του σχολείου, εντοπίζουμε την πινακίδα με το όνομα του σχολείου (αν υπάρχει). Φωτογραφίζουμε το όνομα και πάμε να εντοπίσουμε και να φωτογραφίσουμε τα μέρη ή τις πτέρυγες του σχολείου που άλλαξαν με την πάροδο του χρόνου (σε μερικά σχολεία αυτές οι αλλαγές μπορεί να είναι ιδιαίτερα αισθητές, ενώ σε πιο καινούρια σχολεία, όχι.). Φωτογραφίζουμε τις ορατές αλλαγές για να μπορέσουμε να τις αξιοποιήσουμε μέσα στην τάξη ως πηγή πληροφοριών και να τις συγκρίνουμε με φωτογραφίες προηγούμενων χρόνων. Επισκεπτόμαστε επίσης το διευθυντικό προσωπικό του σχολείου, ή άτομα τα οποία μπορούν να μοιραστούν μαζί μας πληροφορίες, ώστε τα παιδιά να τους θέσουν τα ερωτήματά τους. Το Φύλλο Εργασίας «Ερευνώντας την ιστορία του σχολείου μας», προτείνεται ως μια βάση για τη συλλογή ερευνητικών δεδομένων.

Επιστρέφοντας στην τάξη μας, τα παιδιά μοιράζονται και συζητούν τις πληροφορίες που μάζεψαν. Αφού διασταυρώσουν τις πληροφορίες τους, παρουσιάζουμε τις πηγές που εντοπίσαμε κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας μας, από έρευνα στο αρχείο του σχολείου ή/και τις κοινοτικές αρχές (π.χ. έγγραφα, επιστολόχαρτα, φωτογραφίες με χρήσιμες πληροφορίες για το σχολείο μας). Τα παιδιά σε ζευγάρια αναλαμβάνουν το ρόλο του ιστορικού ερευνητή, προσπαθώντας να εντοπίσουν επιπρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τα ερωτήματά τους, ελέγχοντας ταυτόχρονα και διασταυρώνοντας τις πηγές τους. Αφιερώνουμε χρόνο στο κάθε ζευγάρι μαθητών και μαθητριών, ενθαρρύνουμε και προσφέρουμε ερεθίσματα στη συζήτησή τους και ακούμε προσεκτικά τα αποτελέσματα της συζήτησής τους.

Αποστολή 3 – Δημιουργική σκέψη και έρευνα για το σπίτι:

Αναμένεται ότι σε πολλά σχολεία οι αριθμοί των παιδιών, των τμημάτων και των εκπαιδευτικών θα έχουν αλλάξει από την ίδρυσή τους. Τα παιδιά διερευνούν τις διαφορές σ' αυτούς τους αριθμούς του μαθητικού πληθυσμού ανάμεσα στην ίδρυση του σχολείου και το σήμερα. Τα παιδιά προτείνουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να αντλήσουν πληροφορίες, π.χ. να απευθυνθούν στους γονείς και τους παππούδες/γιαγιάδες τους, σε άλλους/ες εκπαιδευτικούς, στο διευθυντή ή τη διευθύντρια κ.λπ. Στο επόμενο μάθημα, τα παιδιά παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους και τα συζητούν.

Δραστηριότητα 2: Σειροθέτηση με βάση τη χρονολογική σειρά

Πρόταση Α

Τα παιδιά σε ζευγάρια μελετούν-ανακρίνουν αντίγραφα σύγχρονων και παλαιότερων φωτογραφιών της πρόσοψης ή/και διαφόρων πτερύγων του σχολείου μας. Αν έχει προηγηθεί επίσκεψη με τα παιδιά στον σχολικό χώρο και φωτογράφιση των κτηριακών αλλαγών του σχολείου, μπορούμε να συμπεριλάβουμε και αυτές τις πηγές στα αντίγραφα.

Με άξονα το ερώτημα-κλειδί: «Το σχολείο μου: Τι άλλαξε και τι έμεινε το ίδιο;», τα παιδιά οργανώνουν τις φωτογραφίες σε χρονολογική σειρά, αιτιολογώντας την απόφασή τους. Στη συνέχεια, από τις πηγές που θέτουμε στη διάθεσή τους (π.χ. χρονολογία, λόγοι αλλαγών) τα παιδιά εντοπίζουν νέες πληροφορίες σχετικά με το ερώτημα αυτό. Ακολούθως, στην ολομέλεια της τάξης, τα ζευγάρια ανακοινώνουν τη νέα τους σειροθέτηση και τυχόν αναθεωρήσεις που έκαναν αιτιολογώντας κάθε φορά τις επιλογές τους. Καλωσορίζουμε τη

διαφορετικότητα των απόψεων, εφόσον τα συμπεράσματα των παιδιών αιτιολογούνται και υποστηρίζονται από τεκμήρια.

Πρόταση Β

Αν δεν έχουμε πρόσβαση σε φωτογραφικό υλικό του δικού μας σχολείου, ούτε τη δυνατότητα να συλλέξουμε ή να βγάλουμε φωτογραφίες που να παρουσιάζουν τις νέες και τις παλιές πτέρυγες, τις επεκτάσεις του σχολείου κ.λπ., μπορούμε να αξιοποιήσουμε φωτογραφίες άλλων σχολείων, όπως είναι το φωτογραφικό υλικό και τα παραδείγματα ενδεικτικών πηγών που παρατίθενται πιο κάτω.

Τα παιδιά σε ζευγάρια μελετούν τα αντίγραφα 3-4 φωτογραφιών (χωρίς τις λεζάντες με τις πληροφορίες και τις πηγές) και οργανώνουν τις φωτογραφίες σε χρονολογική σειρά, αιτιολογώντας την απόφασή τους. Στη συνέχεια ακολουθούμε την ίδια διαδικασία με την Πρόταση Α, παρέχοντας επιπλέον πληροφορίες και καλώντας τα παιδιά – με βάση τις νέες πληροφορίες που σταδιακά παρουσιάζουμε – να αναθεωρούν τη σειροθέτησή τους και να αιτιολογούν τις επιλογές τους. Παράλληλα, εισάγουμε νέες λέξεις και φράσεις όπως αρρεναγωγείο, παρθενγωγείο κ.λπ..

Δραστηριότητα 3: Σχολεία της Κύπρου – Τι άλλαξε και τι έμεινε το ίδιο;

Με άξονα το ερώτημα-κλειδί «Σχολεία της Κύπρου – Τι άλλαξε και τι έμεινε το ίδιο;» τα παιδιά μελετούν τις φωτογραφίες που έχουν συλλέξει. Στο ενδεικτικό Φύλλο Εργασίας «Σχολεία από το παρελθόν» (σ. 16-18) παρουσιάζονται, ενδεικτικά, ορισμένες φωτογραφίες που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στη μαθησιακή διαδικασία ως πηγές πληροφοριών, σε περίπτωση που δεν εντοπιστεί άλλο υλικό-πηγές για το σχολείο μας. Εξηγούμε τη δραστηριότητα στα παιδιά:

«Οι συγκεκριμένες φωτογραφίες από το παρελθόν απεικονίζουν παιδιά και δασκάλους από διαφορετικά σχολεία. Οι φωτογραφίες ανήκουν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Ας τις παρατηρήσουμε ξανά προσεκτικά ως ιστορικοί ερευνητές, για να τις συγκρίνουμε με το δικό μας σχολείο: τι έχει αλλάξει και τι έχει μείνει το ίδιο;».

Τα παιδιά εργάζονται σε ζευγάρια, σημειώνουν δίπλα από κάθε φωτογραφία τις παρατηρήσεις τους (βλ. ενδεικτικό Φύλλο Εργασίας «Σχολεία από το παρελθόν») και ανακοινώνουν. Συζητούμε στην ολομέλεια.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί αναφέρει ή σημειώνει στην ατομική του καρτέλα:

- δύο από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία που ανακάλυψαν σχετικά με τις αλλαγές και τις ομοιότητες που είχαν τα σχολεία που μελέτησαν με το δικό τους (ή/και τις αλλαγές που ανακάλυψαν ότι έχουν γίνει στο δικό τους σχολείο, στην περίπτωση της Πρότασης Α)·
- ένα παράδειγμα από το σημερινό μάθημα, στο οποίο χρειάστηκε να αναθεωρήσει τις αρχικές του υποθέσεις.

Βεβαιωνόμαστε ότι τα παιδιά είναι σε θέση να αναφέρουν συγκεκριμένα παραδείγματα από τα όσα προηγήθηκαν, ελέγχοντας έτσι κατά πόσο οι στόχοι του μαθήματος μας επιτεύχθηκαν.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;

- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Διδακτική πρόταση 10: Τα σχολεία μας: Αλλαγές παντού;

Ερώτημα-κλειδί

- Τα σχολεία μας: Αλλαγές παντού;

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Σε αυτό το μάθημα, τα παιδιά συνεχίζουν να μελετούν φωτογραφίες σχολικών εγκαταστάσεων, υλικών και μέσων παλαιότερων εποχών, εντοπίζοντας σημεία αλλαγής και συνέχειας, τεκμηριώνοντας τις υποθέσεις τους και παρουσιάζοντας τα συμπεράσματά τους.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- οργανώνουν σε χρονολογική σειρά πρωτογενείς πηγές – και συγκεκριμένα προφορικές μαρτυρίες και φωτογραφικό υλικό (δεξιότητα).
- γνωρίζουν το περιεχόμενο των όρων: σχολειό, αρρεναγωγείο, παρθεναγωγείο, μικτό, κανονισμοί, δραστηριότητες, υλικά, εργαλεία (έννοιες περιεχομένου).
- εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές, καθώς και στοιχεία αλλαγής και συνέχειας (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες).
- διατυπώνουν τις αρχικές τους ιδέες για μια φωτογραφία, κάνοντας υποθέσεις γι' αυτό που παρουσιάζει (δεξιότητα).
- τροποποιούν τις αρχικές τους ιδέες ενόψει νέων πληροφοριών (δεξιότητες).
- αναστοχάζονται γύρω από τη διαδικασία διαρκούς επανεξέτασης των συμπερασμάτων/ερμηνειών που προκύπτουν από τα τεκμήρια (επιστημολογικές έννοιες).
- διατυπώνουν και συζητούν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Λέξεις, φράσεις σε καρτέλες: σχολείο, άνθρωποι, κτήριο, εργαλεία, υλικά.
- Φύλλο Εργασίας «Ανακρίνοντας φωτογραφίες σχολικών αντικείμενων από το παρελθόν» (σ. 19).
- Φύλλο Εργασίας «Τι διδάσκονταν τα παιδιά στο παρελθόν» (σ. 20).
- Φύλλο Εργασίας «Ανακρίνοντας φωτογραφίες σχολικών δραστηριοτήτων από σχολεία του παρελθόντος» (σ. 21).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προετοιμασία

Εντοπίζουμε από το αρχείο του σχολείου μας ή/και τις κοινοτικές αρχές παλαιότερες φωτογραφίες και χρήσιμες πληροφορίες για το σχολείο μας (οι ερωτήσεις που ακολουθούν θα αποτελέσουν μέρος της έρευνας των παιδιών):

- Ποια υλικά και μέσα χρησιμοποιούνταν σε παλαιότερες εποχές;
- Πότε χρησιμοποιούνταν και γιατί;

Ανάλογα με το ενδιαφέρον και τα ερωτήματα των παιδιών, μπορούμε να αξιοποιήσουμε επιπρόσθετο φωτογραφικό ή άλλο υλικό από διάφορες πηγές, όπως:

- ιστοσελίδες στο διαδίκτυο·
- λευκώματα σχολείων ή άλλες εκδόσεις των τοπικών κοινοτήτων που σχετίζονται με την τοπική ή/και την ευρύτερη ιστορία της εκπαίδευσης,⁴⁹ όπως το λεύκωμα του Υ.Π.Π. *Η Κυπριακή Εκπαίδευση 1960-2010*·
- μουσειακό υλικό (π.χ. το Μουσείο του Παγκυπρίου Γυμνασίου στη Λευκωσία, ή το Μουσείο της ΠΟΕΔ στη Βάσα Κοιλανίου)·
- το αρχείο με φωτογραφικό υλικό (παρουσίαση PowerPoint).

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Συζητούμε με τα παιδιά την Αποστολή 3 του προηγούμενου μαθήματος. Τα παιδιά μοιράζονται τις εμπειρίες τους σχετικά με το πως άντλησαν και πώς συνέλεξαν τις πληροφορίες τους. Στη συνέχεια οι μαθητές και οι μαθήτριες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των διερευνήσεών τους σχετικά με τις αλλαγές στους αριθμούς των μαθητών, των τμημάτων και των εκπαιδευτικών, και τα συζητούν.

Συζητούμε το περιεχόμενο της έννοιας *σχολείο* π.χ.

«Όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο μάθημα, τα παιδιά όλων των τάξεων, οι δάσκαλοι/ες, ο/η διευθυντής/τρια, οι καθαρίστριες, οι υπεύθυνοι του κυλικείου κ.λπ., αποτελούν μια πιο μεγάλη ομάδα. Αυτή η ομάδα, μαζί με το κτήριο, τα υλικά, τα εργαλεία, τους κανονισμούς και όλες τις δραστηριότητες που γίνονται μέσα σε αυτό, αποτελούν αυτό που είναι γνωστό σε μας ως σχολείο».

Δραστηριότητα 1: Ανακρίνοντας σχολικά αντικείμενα του παρελθόντος

«Ας αρχίσουμε την έρευνά μας από τα υλικά/μέσα που χρησιμοποιούμε σήμερα στο σχολείο μας για να μάθουμε ποια μπορεί να είναι αυτά; Ας δούμε τώρα ποια πράγματα είχαν οι μαθητές/τριες και οι εκπαιδευτικοί στο παρελθόν. Πώς ονομάζονταν; Σε τι χρησίμευαν; Γιατί;»

Όπου ισχύει, μπορούμε να ρωτήσουμε τα παιδιά π.χ. αν θυμούνταν τους πίνακες με την κιμωλία. Τα παιδιά σκέφτονται γιατί, κατά τη γνώμη τους, σήμερα δεν χρησιμοποιούμε την κιμωλία. Σκέφτονται επίσης και τοποθετούνται σχετικά με το κατά πόσο συμφωνούν με αυτή την αλλαγή.

Συζήτηση σε ζευγάρια – Καταγραφή υποθέσεων και συμπερασμάτων

Τα παιδιά μελετούν φωτογραφίες του παρελθόντος που απεικονίζουν διάφορα σχολικά αντικείμενα που είχαν στη διάθεσή τους οι μαθητές και οι μαθήτριες πριν από χρόνια, καθώς και σειρά σχολικών δραστηριοτήτων που έκαναν. Αυτό γίνεται με τη βοήθεια των ακόλουθων Φύλλων Εργασίας:

- «Ανακρίνοντας φωτογραφίες σχολικών αντικείμενων από το παρελθόν» (σ. 19).⁵⁰
- «Ανακρίνοντας φωτογραφίες σχολικών δραστηριοτήτων από σχολεία του παρελθόντος» (σ. 21).

Είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί ώστε να αποφύγουμε να κάνουμε συγκρίσεις με το παρελθόν με τρόπο αξιολογικό που να καλλιεργεί την εικόνα «ελαττωματικού» ή «ελλειμματικού παρελθόντος». Για παράδειγμα, συζητούμε με τα παιδιά το γεγονός ότι στο παρελθόν

⁴⁹ Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας, σ. 163, Νέα Αναλυτικά Προγράμματα, Τόμος Β΄.

⁵⁰ Στη θέση των φωτογραφιών που παρατίθενται στο Φύλλο Εργασίας μπορούμε να τοποθετήσουμε φωτογραφίες από το αρχείο του σχολείου μας ή άλλων γειτονικών σχολείων, ή/και φωτογραφίες από το αρχείο-παρουσίαση PowerPoint που έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα Ιστορίας Ν.Α.Π.

χρησιμοποιούσαν *αριθμητήριο*, όχι γιατί δεν είχαν υπολογιστικές μηχανές ή ηλεκτρονικούς υπολογιστές, αλλά γιατί *αυτός ήταν ο τρόπος που είχαν στη διάθεσή τους οι άνθρωποι για να αναπαριστούν πρακτικά τους αριθμούς και τις πράξεις.*

Δραστηριότητα 2: Τι μας λένε οι πηγές για τα μαθήματα και τις ώρες που διδάσκονταν τα παιδιά στο παρελθόν;

Τα παιδιά σε δυάδες μελετούν αντίγραφα τρεχόντων ωρολογίων προγραμμάτων μαζί με παλαιότερα ωρολόγια προγράμματα του σχολείου τους. Με άξονα το ερώτημα-κλειδί «Το σχολείο μου: Τι άλλαξε και τι έμεινε το ίδιο;», τα παιδιά εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές. Στη συνέχεια τα ζευγάρια μοιράζονται στην ολομέλεια της τάξης την άποψή τους για τυχόν αλλαγές. Καλωσορίζουμε τη διαφορετικότητα των απόψεων, εφόσον τα συμπεράσματα των παιδιών αιτιολογούνται και υποστηρίζονται από τεκμήρια.

Ενδεικτικά παρατίθεται το ωρολόγιο πρόγραμμα της τάξης του αγωνιστή δάσκαλου Φώτη Πίπτα, από το Δημοτικό Σχολείο Δάσους Άχνας το 1955 (βλ. Φύλλο Εργασίας «Τι διδάσκονταν τα παιδιά στο παρελθόν;», σ. 20).

Προαιρετική αποστολή για το σπίτι

Τα παιδιά συλλέγουν πληροφορίες (ρωτούν τους παππούδες και τις γιαγιάδες ή τους γονείς τους στο σπίτι) σχετικά με τα σχολεία στο παρελθόν, π.χ.: *Τι φορούσατε στο σχολείο την εποχή σας; Τι βιβλία και τι τετράδια είχατε στη διάθεσή σας; Τι είδους τιμωρίες υπήρχαν εκείνη την εποχή και γιατί;*

Ανακεφαλαίωση – επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί:

- σημειώνει στην ατομική του καρτέλα δύο από τα ενδιαφέροντα στοιχεία που ανακάλυψε σχετικά με τις αλλαγές και τις ομοιότητες στα υλικά που χρησιμοποιούσαν οι μαθητές και οι μαθήτριες στο παρελθόν σε σχέση με τη σημερινή εποχή·
- αναφέρει ή σημειώνει ένα παράδειγμα από το σημερινό μάθημα κατά το οποίο χρειάστηκε να αναθεωρήσει τις αρχικές του υποθέσεις.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Διδακτική πρόταση 11: Πώς εργάζονται οι αρχαιολόγοι;⁵¹

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση στόχο έχει να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να κατανοήσουν πώς οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι σταδιακά αναδομούν πτυχές του παρελθόντος, χρησιμοποιώντας τις πηγές που έχουν βρει ως τεκμήρια για να επιλύσουν συγκεκριμένα ερευνητικά προβλήματα, π.χ. πώς έμοιαζε ένα αντικείμενο· ή για ποιο σκοπό το χρησιμοποιούσαν. Αυτό λειτουργεί καλύτερα όταν οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι θέτουν συνεχώς νέα επιστημονικά ερωτήματα στην πηγή τους ή σε άλλες καινούριες πηγές που εντοπίζουν. Η διαδικασία που ακολουθούμε μοιάζει με τη σταδιακή επίλυση ενός μυστηρίου. Οι πηγές που μελετούμε είναι δυνατόν να περιέχουν στοιχεία-τεκμήρια, τα οποία όμως μπορούμε να εντοπίσουμε και να «ερμηνεύσουμε» μόνο αν έχουμε το μυαλό μας ανοικτό, διατυπώνοντας επιστημονικά ερωτήματα και επανεξετάζοντας διαρκώς τις αρχικές ιδέες και θεωρίες τους ενόψει πιθανών νέων τεκμηρίων.

Ερώτημα-κλειδί

- Τι μπορούμε να μάθουμε από τις ερωτήσεις που διατυπώνουμε σχετικά με τα αντικείμενα που βρίσκουμε μέσα στο χώμα;

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- αναφέρουν το περιεχόμενο των όρων: *αρχαιολόγος, παλαιοντολόγος, ανασκαφή, εύρημα* (έννοιες περιεχομένου)·
- διατυπώνουν αρχικές ιδέες για τη φύση ενός αντικειμένου κάνοντας υποθέσεις βασισμένες σε κομμάτια του (δεξιότητες)·
- τροποποιούν αυτές τις ιδέες ενόψει νέων ερωτημάτων ή νέων τεκμηρίων που ανακαλύπτουν (δεξιότητες)·
- αναστοχάζονται σχετικά με τη διαδικασία διαρκούς αμφισβήτησης και επανεξέτασης των συμπερασμάτων/ερμηνειών που προκύπτουν από τα διάφορα τεκμήρια (επιστημολογικές έννοιες)·
- αντιλαμβάνονται ότι οι ιστορικοί/αρχαιολόγοι διατυπώνουν, αξιολογούν και αναθεωρούν τις υποθέσεις τους μέσα από τα διάφορα τεκμήρια (επιστημολογικές έννοιες)·
- επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την προβολή της παρουσίασης PowerPoint «Η δημιουργία του πλανήτη Γη και των πρώτων ανθρώπων».
- 7 σακούλες (για μια τάξη των 28 μαθητών, θα χρειαστούμε μια σακούλα για κάθε ομάδα των τεσσάρων μαθητών).

⁵¹ Μέρος της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης βασίζεται στο υλικό για εκπαιδευτικούς που δημιουργήθηκε από τον Ian Dawson (Οκτώβριος 2010). "Bits & Pieces: Using Clues to Reconstruct the Past". Στο *ThinkingHistory - Online activities and 'issues' on history teaching and learning*. Πρόσβαση: <http://www.thinkinghistory.co.uk/ActivityBase/ BitsandPiecesReconstruct.html> [04 Ιουλίου 2012]. Πρώτη προσαρμογή και μετάφραση στην ελληνική γλώσσα στην έκδοση: Αργυρού, Ε., κ.ά. (2011), οπ.π., σημ..

- 14 ακριβή αντίγραφα ενός εύθραυστου φθηνού κεραμικού αντικειμένου, όπως ένα πήλινο πιάτο, ένας αμφορέας ή ένα πήλινο κουτί:
 - σπάζουμε 7 αντικείμενα και τοποθετούμε 3-4 κομμάτια από το κάθε αντικείμενο μαζί σε 7 σακούλες αντίστοιχα·
 - τα υπόλοιπα 7 πανομοιότυπα αντικείμενα τα αφήνουμε άθικτα - και τα τοποθετούμε σε μια άλλη σακούλα.
- 2 αντίγραφα του πίνακα με τις ερωτήσεις (βλ. πιο κάτω).
- Φύλλο Εργασίας «Εργάζομαι σαν αρχαιολόγος» (σ. 22-23).
- Φωτογραφίες αρχαιολόγων και ιστορικών εν δράσει στη ξηρά και τη θάλασσα (οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εντοπίσουν τις φωτογραφίες από πριν οι ίδιοι/ες ή μαζί με τα παιδιά).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Υπενθυμίζουμε στα παιδιά ότι μέχρι στιγμής εξετάσαμε το πώς μαθαίνουμε για το δικό μας παρελθόν, και αυτό της οικογένειάς μας, του τμήματός μας και του σχολείου μας. Θέτουμε αμέσως το ερώτημα: «Άραγε πώς μάθαμε για το παρελθόν του πλανήτη μας και των πρώτων ανθρώπων που έζησαν σε αυτόν;».

Αφού δώσουμε στα ζευγάρια χρόνο για σκέψη και προβληματισμό, τα παιδιά μοιράζονται τις πρώτες τους απόψεις και, ενδεχομένως, τα πρώτα τους ερωτήματά. Ακολουθεί η προβολή της παρουσίασης PowerPoint «Η δημιουργία του πλανήτη Γη και των πρώτων ανθρώπων», που πιθανόν να απαντήσει σε ορισμένα από τα ερωτήματα των παιδιών. Επίσης, ειδικά στην περίπτωση που τα ίδια τα παιδιά έχουν ερωτήσεις γύρω από το θέμα αυτό, μπορούμε να προβάλουμε ένα πολύ σύντομο απόσπασμα από ένα ντοκιμαντέρ που εξηγεί το πώς δημιουργήθηκε η Κύπρος.⁵² Μετά την προβολή, ρωτούμε τα παιδιά αν γνωρίζουν ποιοι επαγγελματίες/επιστήμονες συνέβαλαν ώστε να μάθουμε όλα όσα ξέρουμε σήμερα για τους πρώτους ζωντανούς οργανισμούς που εμφανίστηκαν στον πλανήτη Γη. Είναι πιθανόν κάποια παιδιά να γνωρίζουν τους όρους *αρχαιολόγος* και *ιστορικός* και να τους αναφέρουν. Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να αναφερθούμε και στον όρο *παλαιοντολόγος* και να ζητήσουμε από τα παιδιά να συνεργαστούν και να εντοπίσουν στο λεξικό τους τον όρο *παλαιοντολογία*.⁵³

Πώς εργάζονται οι αρχαιολόγοι;

Στόχος των δραστηριοτήτων που ακολουθούν είναι να βοηθήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν πώς οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι χρησιμοποιούν πηγές για να αναδομήσουν το παρελθόν· πώς βρίσκουν τεκμήρια από τις πηγές για να υποστηρίξουν τα συμπεράσματά τους· και γιατί είναι δυνατόν μελετώντας τα ίδια στοιχεία να καταλήγουν σε διαφορετικά συμπεράσματα σχετικά με το παρελθόν. Επιλέγουμε 3-4 κομμάτια ενός σπασμένου αντικειμένου και δίνουμε στα παιδιά ένα κομμάτι κάθε φορά, κρύβοντας το ολοκληρωμένο αντικείμενο σε μια σακούλα. Το μάθημα μπορεί να εμπλουτιστεί με την παρουσίαση των εργαλείων που χρησιμοποιεί ένας αρχαιολόγος σε μια ανασκαφή.

Σημείωση για θέματα υγείας και ασφάλειας: *χρησιμοποιούμε γυαλόχαρτο, για να λειάνουμε και να στρογγυλέψουμε τυχόν αιχμηρές άκρες των κομματιών του σπασμένου αντικειμένου.*

⁵² Προτείνεται ένα πολύ σύντομο στιγμιότυπο (04:20-05:59) από το ντοκιμαντέρ «ΤΡΟΟΔΟΣ ... και εγένετο Κύπρος», Παραγωγή Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών Κύπρου (2009).

⁵³ Η Παλαιοντολογία είναι η επιστήμη η οποία μελετά την ιστορία της εμφάνισης και της ανάπτυξης της ζωής στη Γη, των αρχαίων φυτών και ζώων και γενικά την ιστορία των ζωντανών οργανισμών, βλ. <http://el.wikipedia.org>.

Δραστηριότητα 1

Δίνουμε ένα κομμάτι από το σπασμένο αντικείμενο στην κάθε ομάδα. Είναι σημαντικό να προγραμματίσουμε ακριβώς ποια κομμάτια του αντικειμένου θα βγάλουμε έξω από τη σακούλα και με ποια σειρά, για να μεγιστοποιήσουμε όσο γίνεται περισσότερο το μαθησιακό αποτέλεσμα της διερεύνησης. Για παράδειγμα: αν δώσουμε πρώτα στα παιδιά ένα κομμάτι από τη βάση ενός αμφορέα διατηρούμε κάποιες αμφιβολίες για το τι μπορεί να είναι το αντικείμενο· αν όμως τους δώσουμε το περιστόμιο – ειδικά στην περίπτωση κάποιου στενού αμφορέα – , το είδος του αντικειμένου γίνεται πιο ξεκάθαρο (π.χ. δεν θα μπορούσε να είναι πιάτο, ενώ το κομμάτι της βάσης θα μπορούσε). Η μετάβαση από μικρότερο σε μεγαλύτερο βαθμό βεβαιότητας είναι κεντρικής σημασίας για την επιτυχία αυτού του μαθήματος. Τα παιδιά εξετάζουν προσεκτικά το κομμάτι που τους δόθηκε και συζητούν με τα μέλη της ομάδας τους πώς θα έμοιαζε το ολοκληρωμένο αντικείμενο.

Δραστηριότητα 2

Δίνουμε στην κάθε ομάδα ένα ακόμη κομμάτι από το σπασμένο αντικείμενό τους που να περιέχει επιπλέον στοιχεία τα οποία τα παιδιά καλούνται να αναγνωρίσουν. Στη συνέχεια τα παιδιά συζητούν κατά πόσο πιστεύουν ότι πρέπει να αλλάξουν κάποιες από τις αρχικές τους απαντήσεις στον Πίνακα Ερωτήσεων και – σε περίπτωση που αυτό ισχύει – να αιτιολογήσουν το γιατί. Οι μαθητές και οι μαθήτριες φτιάχνουν ένα σχέδιο που να δείχνει το πώς πιστεύει η ομάδα τους ότι μοιάζει ολόκληρο το αντικείμενο. Καλωσορίζουμε τη διαφορετικότητα των απόψεων, εφόσον τα συμπεράσματα των παιδιών αιτιολογούνται και υποστηρίζονται από τεκμήρια.

Δραστηριότητα 3

Παρουσιάζουμε στα παιδιά ένα τελευταίο κομμάτι του ίδιου σπασμένου αντικειμένου που περιέχει τουλάχιστον ένα τελικό στοιχείο που να τα βοηθά να καταλάβουν τι μπορεί να είναι. Ρωτούμε ξανά τα παιδιά κατά πόσο θα ήθελαν να αλλάξουν κάποιες από τις απαντήσεις που έδωσαν στις προηγούμενες ερωτήσεις, και εάν ναι, γιατί;

Δραστηριότητα 4

Δίνουμε στην κάθε ομάδα τη σακούλα που περιέχει το ολοκληρωμένο αντικείμενο. Τα παιδιά εξετάζουν το τεχνούργημα ακέραιο και συζητούν τις προηγούμενες απαντήσεις τους σε σχέση με αυτό που βλέπουν μπροστά τους. Πρώτα δίνεται χρόνος στα παιδιά να εμπλακούν σε παραγωγική συζήτηση και έπειτα θέτουμε το ερώτημα: «Γιατί καταλήγατε σε διαφορετικά συμπεράσματα κάθε φορά;»

Δραστηριότητα 5

Στη δραστηριότητα αυτή συζητούμε τη μέθοδο που ακολούθησαν τα παιδιά, καθώς προχωρούσαν σταδιακά στη σύνθεση των κομματιών του θρυμματισμένου αντικειμένου. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να αναλογιστούν τη διαδικασία αναθεώρησης των απόψεων τους σε κάθε στάδιο και τους λόγους που τους οδήγησαν σ' αυτό. Στόχος μας είναι να βοηθήσουμε τα παιδιά να αναλογιστούν γιατί ήταν τόσο σημαντικό να αναθεωρούν τις υποθέσεις τους και πώς η συναρμολόγηση διαφορετικών τεμαχίων τους βοήθησε να διατυπώνουν νέες θεωρίες σε κάθε στάδιο. Αξιοποιούμε την εμπειρία των παιδιών για να εξηγήσουμε ότι οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι ακολουθούν παρόμοιες διαδικασίες κάθε φορά που βρίσκονται αντιμέτωποι με νέα πιθανά τεκμήρια.

Τέλος, με αφετηρία τις εμπειρίες από το σημερινό μάθημα, τα παιδιά περιγράφουν με συντομία πώς οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι σταδιακά διατυπώνουν και υποστηρίζουν τους ισχυρισμούς τους.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Οι αρχαιολόγοι και οι ιστορικοί αναζητούν τεκμήρια για να υποστηρίξουν ή να αμφισβητήσουν τις αρχικές ιδέες ή θεωρίες τους (υποθέσεις). Στη διαδικασία αυτή, οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι έχουν πάντοτε υπόψη ότι οι γνώσεις που θα αποκτήσουν πιθανόν να είναι προσωρινές, να στηρίζονται σε λανθασμένες υποθέσεις ή να υπόκεινται σε περιορισμούς (π.χ. στις περιπτώσεις που κάποιες πληροφορίες έχουν χαθεί για πάντα· στις περιπτώσεις που υπάρχει μηδαμινή ή περιορισμένη πρόσβαση σε κάποιες πληροφορίες· ή στις περιπτώσεις που άλλοι ερευνητές θέτουν διαφορετικά ερωτήματα στις ίδιες πηγές.

Για να εξετάσουν το παρελθόν, οι αρχαιολόγοι και οι ιστορικοί χρησιμοποιούν διάφορες πηγές, τις οποίες εξετάζουν αναζητώντας στοιχεία που θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα τεκμήρια πάνω στα οποία θα βασίσουν τα επιχειρήματα και τα συμπεράσματά τους. Παρόλο που το έργο που επιτελούν οι αρχαιολόγοι και οι ιστορικοί είναι επίπονο και απαιτητικό, ωστόσο οφείλουν πάντοτε να παραμένουν ανοικτοί στην πιθανότητα επανεξέτασης και αναθεώρησης των συμπερασμάτων τους, ενόψει νέων πορισμάτων, νέων πληροφοριών ή νέων ερωτημάτων που τίθενται.

Στο σημείο αυτό μπορούμε να δείξουμε στα παιδιά φωτογραφίες ή μικρές ταινίες με αρχαιολόγους και ιστορικούς εν δράσει την ώρα της ανασκαφής, της αποθήκευσης, της συντήρησης, της αρχειοθέτησης, της βιβλιογραφικής έρευνας.

Ιδέα για επέκταση

Θάβουμε αντικείμενα (ή κομμάτια τους) σε επίπεδα άμμου μέσα σε ένα παλιό ξύλινο κουτί (ή σε μια περιοχή του παιχνιδότοπου που ορίζεται ως «αρχαιολογικός χώρος – ανασκαφή σε εξέλιξη»), ώστε να δώσουμε την ευκαιρία στα παιδιά να ανασκάψουν, να καταγράψουν, να αρχειοθετήσουν τα ευρήματά τους και στη συνέχεια να τα παρουσιάσουν.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.